

Bródy Sándor

Két szőke asszony

SINGER és WOLFNER BUDAPEST

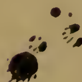

KÉT SZŐKE ASSZONY.

IRTA:

BRÓDY SÁNDOR.

BUDAPEST 1893.
A MAGYAR NYOMDA KIADÁSA.

MAGYAR NYOMDA BUDAPEST, JOZSEF-KÖRÚT 47.

Két szőke asszony.

KÉT SZŐKE ASSZONY.

Hat óra volt este, télen. A luszter az ebédlőben égett és annak a fénye világitott be valamelyest a sötét szobába. Az utcza világossága is beverődött a nagy ablakokon, a gázlámpák mozdulatlan lángja, a kirakatok világossága, egy-egy tovazörgő kocsi lámpása visszatükröződött, megrezzen a tnagy ablaküvegeken.

A szobaleány szenet rakott a kályhába, azután gyertyát akart gyujtani.

— Hagyd el! A teát!

A szobaleány felszólgálta a teát és asszonya magára maradt. Ajkával megérintette a csészét, aztán borzongva a fal felé fordult. Igy összezsugorodva, kicsiny teste szinte eltünt a nagy diványon. Csak szőke feje, fényes sárga haja

villogott ki a feketeségből, mely egészen urrá lett a szobán, a mint az ebédlő ajtaját becsukták.

Mintha aludt, vagy még inkább mintha meghalt volna. Itt volt és eltünt. Nem látszott többé egy cseppet sem és lélegzése egészen kimaradt.

Nem akart megmozdulni, eszébe vette, hogy nem mozdul meg, hogy el tudjon aludni. De a hogy elkövetkezett a szinház ideje, mindegyre több és több bérkocsi robogott végig az utczán, az ablakok mindegyre csörömpöltek, a négyemeletes ház vékony falai mintha alapjukban minduntalan megrendültek volna.

És most még hallása is csodálatosan megfinomodott. Hallotta, vagy hallani vélte, hogyan jönnek hazafelé a jégről, urak és hölgyek, csoportokban, korcsolyájukat csörgetve. Aztán vásár ideje is volt, az utcza tele nagy kereskedők boltjaival, áruraktáraival. Ládákat szögeztek, görgettek, tettek kocsira. A segédek, a fuvarosok, a kereskedők lármáztak egyre. A közlekedés minduntalan fennakadt a szük utczán, a kocsik összeakadtak, valaki egy fogat elé került és sikoltott, a rendőrök veszekedtek, a bérkocsis kiáltá: halló, halló!

Az asszony hirtelen lebontotta haját s annak két fonadékával bekötötte füleit és ujra összegubbaszkodott.

Egy pár perczre elcsendesült körülötte minden és e csendben, a megfeszitett akarattal, hogy aludni akar, elzsibbadt és nem tudott megmozdulni, bár jól hallotta, hogy az ebédlő ajtaja megnyilt és valaki közeledik feléje. Már csak egy pár lépésnyire van tőle, most ott van egészen mellette, föléje hajlik, érzi lehének melegét . . .

Megfordult és megismerte férjét. Fölemelkedett, majd hirtelen visszadőlt a diványra s ujra becsukta szemeit. Hagyta magát csókolni, ölelni, egészen átengedte magát és nem szólt egy szót sem.

Csak a mikor a cseléd behozta a lámpásokat, akkor eszmélt föl egészen. Megdörzsölte szemeit, hizelegve megsimogatta férjét és szólt:

— Jó hogy hazajött, akarok magától valamit kérdeni!

I.

— Akarom tudni, hogy micsoda jogon udvarolnak nekem, férjes asszonynak, a férfiak több bátorsággal, mint minden ismerősömnek?

Akarom tudni, miért üldöznek, a mikor maga nincs itthon. És akarom tudni azt is, miért kérdezősködnek magáról annyi élénkséggel az asszonyok. Mit akarnak tőle, mit szeretnének tudni róla, miért mondják nekem, hogy az első felesége . . .

Akarok tudni mindent. Azt is, hogy ki volt az első. Azt is, hogy miért tudakolják: boldog vagyok-e? És azt is, kik és hol laknak, a kik az *elsőhöz* tartoztak. Hol az első? Miért kellett meghalnia? Miben halt meg? Merre a sirja? Miért nem emlegeti soha?! Az arczképe hol van? Mi volt a neve? . . .

Mondjon meg most mindent . . . mindent. Akarom, követelem, kérem!

A férfi két kezébe vette az asszony kigyult arczát és szólt:

— Jó, elmondok mindent.

Elbocsájtotta feleségét és le- s följárkált a szobában. Sokáig hallgattak, az asszony felült az ágyban és várt, lenyomva halántékának ütőereit, melyek vertek, egyre hevesebben.

Félt attól, a mit hallani fog és kimondhatatlanul szomjuhozott utána. Reszketett az izgatottságtól és mosolygott férjére, nehogy az észrevegye lelkének nagy szomoruságát és megrémülve tőle, abbanhagyja az egészet.

A férj rá-ránézett, szólni akart, de még mindig habozott. Végre elfordulva tőle, kinézett az ablakon, melyen át belátszott az épülő bazilika havas kupolájával, csillogó, fehér prémes szentjeivel. Fogyó hold sárgállott a fekete, téli égen és magából a nagy Budapestből alig látszott valami. Az Erzsébetváros éjjel is dolgozó műhelyeinek, gyárainak viiágossága emelt ki helylyel-közzel egy-egy épületet.

Nem volt mit látni odakünn. Csak annak, kinek a sötét elveszett utjait födi be, a homály emlékeit burkolja.

A férj megszólalt:

— Ott van a ház, melyben laktunk. — És nézte tovább a házat, azaz a sötétséget, mely most a ház helyén elterült. Egészen föl volt indulva s a mikor elhagyva az ablakot, leült az éjjeli lámpa elé, az ágygyal szem-

ben egy karosszékbe: az asszony megrettent arczától. Feje még mintha nagyobb lett volna. Nézése olyan, mint ama photographiáké, melyek egy halott embert ábrázolnak. Az ajka — nagy és széles ajkai — nyitva, szemöldökei homlokán felhuzódva magasan. Fejének kopaszsága is szinte megnyult. Rút volt fájdalmában, és a mint ellágyult, valósággal tragikomikus.

Nem sirt, szemhéjai mégis egészen vörösek lettek és fajtájának — a keletinek — minden torz vonása megerősödött, feléledt arczán, egész testén. És hangja is, a mint megszólalt, olyan volt, mintha imádságot mondana könyvből:

— Az első, Vidder Fanni, rossz lett, megmérgezte magát, meghalt és nincsen többé róla szó.

— Nincsen többé róla szó — ismételte és beszélt róla tovább.

— Szőke volt, a szemöldöke is szőke, a szeme fekete. Az apja Vidder Ferencz volt Régóta ismertem, tán két éven át. A bátyjával együtt rendeztünk bálokat, egyszer egy quartettben ő zongorázott, enyém volt a cello. Azután nem kérdeztem semmit, szóltam a bátyjának, hogy szeretném elvenni, szóltam neki, azt mondta, a hogy otthon akarják, ő szivesen. És elvettem nemsokára. Nyáron volt, a Rivierára mentünk, tovább le egész Nápolyig, több, mint két hóna-

pon át utaztunk, ugy hogy apósom irt már: »Gyertek haza.« Én már láttam mindazokat, de ő nem látta még soha, megmutattam neki mindent . . .

Szeretett engem, mindig csak velem akart lenni és milyen leveleket irt az apjának. Nagyon boldog volt és nagyon örült a lakásnak, a mikor hazajöttünk. A butoroknak, a szőnyegeknek, a sok fehérnemünek, a chiffonjainak. Egész nap rendezte. És hozatott velem egy selyemkendőt, azzal hátra bekötötte a fejét, segitett a szobalánynak szellőztetni a gangon. Reggel énekelt az ágyban, mint egy madár, virágokat hozatott a szakácsnéval, a teritőre szórta. Csókolta a virágokat és odahivott engem és csókolt. Minden este vacsorálni mentünk a hôtelbe.

— Magas volt?... susogott közbe az asszony, nagyon lassan, mintha félne, hogy felkölt beszédével valakit, a ki valahol, közelükben alszik.

— Magas? olyan mint én. Az utczán nézte mindenki, rossz volt vele járni, ő sem igen szeretett. Porozta a haját, mondták, azért feltünő, hát elhagyta egészen és bécsi szabóját is elhagyta. Azt mondta takarékoskodni fog.

Ősz lett, hideg és csunya szeptember, alig mentünk az utczára, egész napon át itt feküdt a diványon. Délelőtt olvasott az ágyban.

Ekkor kezdődött, de én nem vettemészre semmit.

Sohasem vettem észre. Nem is tudtam elképzelni, mert nem gondoltam rá soha. Megcsalni? de miért minek?

... Antwerpenbe mentem télen öt napra. Boutonokat hoztam neki onnan, nagyokat és szépeket, a milyeneket csak kaphattam. És örültem, hogy örülni fog neki. Nevetni, énekelni, könyezni fog a brilliántoknak.

És a mikor belébtem a házba, nem hallottam hangját sehol. Minden ajtó nyitva, a cselédek sincsenek itt. Reggel van és a hálószoba ajtaja nyitva, két idegen férfi az, a mit benn legelsőbb megpillantok.

Maga Fanni az ágyban feküdt haldokolva és kiáltott, hörgött, nyögött: »Meghalok, mentsenek meg, élni akarok ...«

A két idegen férfi egymásra nézett, aztán rá m. Az orvosok voltak, kiket a cselédek hivtak ide ...

Ráborultam Fannira, biztattam, csókoltam, csúfoltam, hogy a halálról beszél és sirtam, a hogy soha még. Elfordult tőlem, halálosan rémült arczczal, undorral, kétségbeeséssel. Sikoltott és fejét elrejtette előttem. A párnák alatt fuldokolva zokogott.

Az orvosok kimentek a másik szobába, én utánuk támolyogtam.

— Meg fog halni?

— Meg.

— Talán.

— Miért?

— Megmérgezte magát.

— Csak phosphor, de sok.

Magam maradtam, az ajtók mindenfelé tárva-nyitva. Jött egy házbeli, ha valami kell... Asszony nem jött senki. A cselédek szanaszét... Ott álltam, a láz tört, nem tudtam megmozdulni és nem tudtam gondolkozni, csak azt hallottam folyton: Mentsenek, mentsenek meg élni... élni..

Berohantam szobájába és megfogva karjait, fölemeltem az ágyból:

— Nem fogsz meghalni, nem, ne félj! — orditottam!

Fanni behunyta szemeit, fejét elforditotta tőlem és suttogott:

— Megmérgeztem...

— Miért, édes, szép, drága, jó... miért, Istenem, miért?

Megragadta kezemet, szemei megteltek könynyel és szólt:

— Rossz asszony lettem... rossz asszony lettem...

Rossz asszony lett, megcsalt, régóta csalt bátran, gazul, eszeveszetten. Már az első hóna-

pokban megcsalt és én nem tudtam, nem éreztem meg soha...

Az uj szőke asszony oldalt feküdve az ágyba — talán ugyanabban, a hol az első vergődött egy pár éve — nézte a szőnyeg czifráit, szemei megteltek könynyel a szegény, szenvedő első asszonyért, a kit nagyon szépnek és nagyon szerencsétlennek s oly világosan látott maga előtt, A férfit nem látta még, a csábitó, a rettenetes, az aljas embert...

— És a férfi? — mondá egyszerre csendesen.

— A férfi egy tiszt a traintől...

— Hol van?

— Nem tudom. Csak egyszer láttam, a temetésen.

— Csak egyszer! — ismétlé az asszony. Még akart valamit kérdezni, de hirtelen elharapta az első szót.

A férfi nem tudott tovább beszélni. Fölkelt le- s fel járt a szobában és megint odament az ablakhoz.

Reggeli háromra járhatott már az idő, ott künn még sötétebb volt. Közönséges szemnek alig lehetett valamit kivenni a városból, de a férj még látott a sötétben.

— Látom, a hol laktunk. Látom innen az apja házát is. Ott mentünk el, a mikor temették. Az öreg Vidder kinézett az ablakon...

A férj a temetésről kezdett beszélni. Apró részletekre is emlékezett és elmondott mindent, a mit csak tudott. Mintha leczkét mondana föl; a mi fejében volt e tárgyról, azt ajka mind ledarálta. Tulzani, hazudni, elhallgatni — nem volt most hatalmában. Érzéseit egész világosan beszélte el a válságos, szinte önfeledt pillanatban.

Elárulta magát, bevallva, hogy megkönnyebbült, midőn az asszony holttestét az ágyból letették a földre és föllélegzett a temetés után. Hálás volt a halál iránt, mely elválasztotta tőle, mely helyette bosszut állt.

És ha nem világos szóval, de eléggé érthető czélzásokkal azt is elárulta, hogy a csábitót halálból gyülölte, még sem mert bosszuálló kézzel közeledni hozzá. Sőt örült, midőn ez eltünt szemei elől. Szerette volna, ha az első asszonnyal mindaz meghal, a mi vele összefüggésben élt...

Az élő asszony helyzetet változtatva ágyában, karjait feje alá téve, nézett a levegőbe, hallgatta férjét; de annak szavai nem izgatták többé értelmét, csak átsuhantak rajta, hogy feltüzeljék phantásiáját, mely lassan forrongni, terjedni, uralkodni kezdett.

— Hogy tudták meg?! — kérdé egyszerre, olyan hirtelen s minden átmenet nélkül.

A férj csak némi gondolkodás után értette meg, mit akar tudni.

— Hogy tudták meg? Ő maga mondta el? Nem voltam Pesten — gépekért jártam kint, két nap mulva kellett volna hazaérkeznem. Hétfőn reggel — mondták a cselédek — fölkelt még hajnalban. Kocsit hozatott és az apjához ment.

Az öreg Vidder már ébren volt, künn a lépcsőházban csináltatott valamit mesteremberekkel. Azt mondta a lányának: »Mit akar?« »Beszélni akar vele.« »Mindjárt.« Fanni bement a szobába és várt. Sokáig várt, mig kijött érte ujra. Az apja egészen elfelejtkezett róla.

Ott benn leültek egymás mellé. Az asszony megcsókolta atyja kezét és szólott:

— Váltót hamisitottam a nevedre. Ma lejár.

— Ki fogod fizetni — mondá az apja csendesen.

— Nem tudom, négyezer forint.

— Hát az urad, az fogja kifizetni . . .

— Annak nem szabad megtudnia!

— Miért?

— Mert azért hamisitottam, hogy pénzt adhassak a szeretőmnek.

Az öreg Vidder elorditotta magát és ki akarta kergetni leányát. A nevelő a szomszéd szobában volt a legnagyobb gyerekkel; hallott

mindent. Az asszony zokogni kezdett és bele-kapaszkodva apjába, csókolta annak kezét, kar-ját, arczát.

— Ments meg, csak most az egyszer, ez egyszer, ez először . . .

— Veszsz el, halj meg, akaszszanak fel! — kiáltott az apja.

— Be fognak zárni... megtudja a világ... az uram megtud mindent!

— Tudjon meg, üzzön el, öljön meg!

— Csak most az egyszer segits, jó leszek mindig, ki sem megyek az utczára többé... hű, jó, engedelmes leszek... A világ, az uram megtud mindent.

— Hát tudják meg, hadd tudják!

— Hát jó, tudják. De én nem fogom többé... Meg fogom magam ölni.

— Menj, öld meg magad!

Elment és megölte magát.

Két napig vivódott a halállal. Irtózatos kínjai voltak és a láz törte a halálfélelemtől. Élni akart minden áron, ha szégyenben, piszok-ban, megvetésben, akár börtönben is. Sirt foly-ton, bevallott mindent, a kezem csókolta és kért, hogy bocsássak meg neki. Haldoklásának első napján még annyi ereje volt, hogy el tudta mondani házasságtörésének egy-egy részletét. Utczán látta a tisztet... aztán a hôtel étterme-

ben . . . egy hangversenyen egymás mellett ültek . . .

Pénz kellett a tisztnek, panaszolta, hogy nem tud mit csinálni, megöli magát . . . Az asszony csalt, hamisitott, elárult mindenkit és elárulta magát.

— A váltót ki fizette ki? — kérdé az ágyban nyugtalankodó asszony szárazon.

— Ki? Tulajdonképen senki. Presentálták Fanni halála után az öreg Viddernek, az azt mondta, hamis. Bebizonyosodott; az is kitünt, hogy a lánya cselekedte. A bank károsodott és bezártak egy ágenst, a ki értékesitette a váltót.

— Miért nem fizetted ki te? — szólt az asszony sajátságos szelidséggel.

— Én? Igaz, talán jó lett volna: nem tudják meg annyian! A város hogy tele volt vele. Milyen napok voltak azok! Az emberek féltek tőlem, nem mertek rám nézni sem. Egy-egy barátom melegen szoritotta meg a kezem és szólt: »Jó az Isten!« Sokan az asszonyokat szidták. A vért vádolta más. Az öreg Vidder a temetés után lepecsételtette lánya minden holmiját. Per, zaj, majdnem scandalum lett. Majd meghaltam . . .

— Az asszony hogy halt meg . . . könnyen?

— Iszonyatos volt utolsó órája. A kín fölvetette az ágyban. Most már azt kiáltotta: »Ölje-

tek meg, öljetek meg!« Nem tudtam nézni többé, kimentem a szobából. Maga maradt.

— Magában, egészen egyedül?

— Egyedül.

— Cseléd sem volt bent?

— Cseléd sem?

— És ő nem kivánt, nem emlegetett senkit?

— Nem. Csak az utolsó órában, a szomszéd szobából hallottam egyszer rettentő kiáltását: „*Károly, Károly!*"

— Ki volt az, talán a tiszt?

— Talán a tiszt.

— És nem jött senki?

— Nem, magam mentem be aztán. Már meg volt halva.

— Hiszen egy kutyát sem engednek igy meghalni! — szólalt meg a sirástól elcsukló hangon a kicsiny szőke asszony és egész testében reszketett.

A férfi ismét fel és alá járkálva odalépett az ablakhoz. Reggel volt már, de odakünn még mindig teljes sötétség. Némi élet mozgott, egy-egy kézi lámpás rebbent meg. Az ujra kelő, ujfent kezdődő élet talán megnyugtatta egy kissé. Fölsóhajtott, majd — mintha hangosan gondolkodott volna — felelt az asszony felkiáltására:

— Hát hogy haljon meg, csókolnom kellett volna talán a lábát, vagy meghalni vele?!

Most elhallgattak mind a ketten. A férfi csengetett, hogy fütsenek be, a szoba egészen kihült.

Az asszony arczra feküdt ágyában és csendesen zokogott. Egyszer-egyszer sirásából kihallatszott ez az egy szó:

— Szegény!

Talán a férjét értette, de ugy lehet, hogy az első szőke asszonyt.

A férj lefeküdt a divánra, az asszony a fal felé fordult, egész homlokáig huzva arany monogrammos sárga selyem paplanát.

— Aludjunk! — mondá.

— Mit mondjak még!? — szólt a férfi.

Elcsendesedtek. A tüzet rakó szobaleány lábujjhegyen járva eloltotta a tövig égett gyertyákat, a nagy lámpást. Ujra sötétség lett a szobában. Nem látták többé egymást, hát a mig mindenfélét összegondoltak egymásról: figyelték lélekzésüket. A férfi nehezen, hangosan szítta a levegőt, mint egy gyermek, ha feje bepólyálódott a párnába. Egyikéjük sem tudott elaludni, mert azon gondolkoztak, mi sok minden mondani valójuk volt egymásnak. Megmegmozdultak, hogy szóljanak, aztán hirtelen behunyták szemeiket megint.

Az asszony végre felült ágyában és megszólalt. Hangja tele volt hizelgéssel, gyengédséggel, muzsikával.

— Szegény kis uram te! ugyan szenvedhettél! Nagyon szenvedtél?

— Nagyon. Nem tudom, hogyan maradtam életben!?

Ujra csend lett. Az asszonyka kevés vártatva megszólalt. Pajzánul nevetve kérdé:

— És mit tennél, ha én is... én is... egyszer, egyszer megcsalnálak?

— Nem tudom! — szólt elfojtott hangon a férj.

— Nem tudod? Tudnod kell. Megölnél, vagy magadat ölnéd meg, avagy mindakettőnket? Igen mindakettőnket.

— Nem tudom! — hangzott a tompa válasz.

— Megölnél, meg kéne ölnöd! Az az asszony, ki megcsalja hű és jó férjét: az nem érdemel mást, azt meg kell ölni. Ha megtenném, megölnél; meg tudnál ölni?

— Meg.

— Nem tudnál! Azt hiszem, nem volna rá erőd. Megmarkolni a torkom és fojtogatni, golyót röpiteni a fejembe, a földre teperni, rátérdelve mellemre, mérget öntve — erőszakkal — számba.

Az asszony elnevette magát. A férfi szemeit behunyva szólt:

— Borzalom, a mit beszélsz, hagyj aludni.

— Hagylak, jó éjszakát!

És csakugyan nem szóltak többé egymáshoz, ámbár együtt voltak és alig volt egy gondolatuk, mely ne a másikat illette volna. Csak az asszony — a mikor már egészen kimerült az álmatlanságban — választotta el gondolatait hitvestársától és kereste magát a multban, látta magát a jövendőben.

Mindössze kilencz esztendő volt ez a mult, ennyire emlékezett vissza világosan. Tiz éves kora előtti életéből csak egy-egy momentumra emlékezett. Fehér moll vizsga-ruhákra, egy nagy hajas bábura, a mikor a fényképészhez vitték; egyszer anyja bezárta a kamarába, egy fiu megcsókolta és megkergette az utczán... A mikor halálfélelmek kezdték gyötörni... megjött egy nénje, a kit nagyon szeretett, öltöztette folyton, ajándékokat adott és befonta a haját...

Az utolsó kilencz évre egész világosan emlékezett és mindenre visszaeszmélt most. Képzelt és igaz szerelmeire, melyek összevéve vagy nyolcz férfialakot örökitettek meg lelkében. — Kezdve egy kis diákon, kivel az intézetből jövet a lóvasuton találkozott, vé-

gezve egy osztrák grófon, kit a futtatásokon látott.

A férje nem volt ez alakok között. Az akkor jött, a mikor ő már leszámolt a szerelmekkel és belátta, hogy mindez csalás, haszontalan izgatás, férjhez kell menni.

A férj jelentkezett, apa hozta. Eléggé «elfogadható« volt, jól öltözködött, csinos és érdekes özvegy ember, — de nem voltak gyermekei — művelt, olvasott, utazott; elég tekintélyes ember, akkor kocsit is tartott. Ismerte a fővárosi társaságot, őt is meglehetősen ismerték, találkozott is már előbb vele egy-két jouron, hol a férfi, — ha quartett volt — a cellón játszott, szépen, müvészettel, néha solót is. Elment hozzá és jegyessége alatt lázzal várta az esküvő napját. Boldogan és izgatottan várta az eljövendőket; remegett, a mikor a házasélet mysteriumaira gondolt és elhatározta, hogy jó, hű, kedves és odaadó asszony lesz...

Az esküvő előtt két hónappal lépett ki a leány-gimnáziumból és egy hónapos asszony volt már, a mikor hazaküldték bizonyitványát...

Óh édes, szép, aranyos — elmult! Zsongitó nyugalom vett erőt az asszonykán, a mint mindezeket elgondolta. És szokatlan szorongás, megfejthetlen izgalom lett urrá fölötte, a mint

emlékezései megszakadtak és szemeit megerőltetve, a jövendők felé nézett. Nem látott semmit, nem tudott elképzelni semmit. Mint mikor villogó, de mégis sötét és alaktalan felhők gomolygása fogja el a látóhatárt... Egészen kimerült abban az erőlködésben, hogy lásson. És kimerültségében látott végre. Férfi alakokat, kik égő szemmel néznek reá, hiába kéri őket, tekintetük deleje kiséri, egyre kiséri. Régi udvarlók, szerelmes alakok jelennek meg hitvesi ágya fölött. Beszélnek hozzá olyan hangokon, mint a viola d'amouré; milyen édes szó, rettenet! nem akarnak elhallgatni. Aztán megjelenik a férj, kikelt arczczal hörög... Most veres mérget nyujt feléje, azt meg kell innia. Kiált: »Idd meg!« «Nem, nem! élni akarok!» »Hát fordulj el, ne lásd, a mikor a golyó feléd röpül!»

— Alszol? — szólalt meg egyszerre a férj szeliden és szeretettel.

— Nem! — felelte a feleség alig hallhatóan.

Megkönnyebbült. Ez a hang elüzte látomásait. Nyugodt lett és elaludt.

Tizenegy óra felé ébredt föl. A férj már nem volt otthon.

Kiabálta:

— Ottó, Ottó!

Nem válaszolt rá senki. Felugrott hát ágyából és valami heves vágytól kényszeritve, igy, tökéletes pongyolában az ablakhoz futott. Lenézett az utczára, melyen teljes volt a forgalom a szép, tiszta téli napon. Hó esett az éjjel és annak csillogó fehéréből olyan sajátságosan váltak ki előtte a — fekete férfialakok . . . . .

II.

Virágok közé ment délután.

Kimerülten, fáradtan; a feje szédült. Férjének — ki a redouteba kisérte — egész uton alig felelt vagy egy kérdésére is és migrainről panaszkodott.

A lépcsőházban két fiatal ember fogadta; beszéltek hozzá, udvariaskodtak vele, lesegitették téli bundáját s ez olyan zavarba hozta, hogy szeme káprázott, füle csengett. Belékapaszkodva férje karjába csendesen mondá:

— Nem jól érzem magam, jobb volna hazamenni!

De nem mehetett haza feltünés nélkül, virágokat kellett árulnia, rezedát, jáczintot és violát, cserepestől — jótékony czélra.

Belépett hát a nagy, csupa vörös és aranyterembe és férje karján, a rendezők kisérete mellett odatámolygott sátrához, melynek formája olyan volt, mint egy kaczér női alak, csakhogy óriási minta és angol vászonból való, valami olcsó vörös szövettel kibélelve.

Leült a virágos sátor előtt és bágyadtan erőltetve kiáltott fel:

— Ejnye, be szép!

Majd hirtelen, hangosan, elolvasta a sátor fejére illesztett transparent-czimet:

»*Kálmán Ottóné!*«

Kaczagott, láthatólag tetszett neki a dolog; magában pedig arra gondolt, hogy milyen furcsa: őt Kálmán Ottónénak hivják itt, pedig a neve Ereki Hanna; hogy jut e névhez: »Kálmán?« Igaz, a férje!

Egy pillanatra nagyon furcsának találta, hogy a lánynak igazi neve egyszerre csak nem neve többé, és egy egészen idegen néven szólitják.

Mosolygott és erősen férje szemébe nézett, a mig ezek átsuhantak agyán. Olyan erősen nézett, hogy szemei nedvesek lettek és a rendezők egy szerelmes jelenettől félve, — hitvesek között! — hirtelen otthagyták őket.

Az asszony szeretett volna utánuk nézni, de nem mert. A mint hogy sajnálta, — de egyszerre örült is annak, hogy még mindig nincs itt a nagy, hangversenyes virágbazáron egy idegen férfi sem. Még az elárusitó hölgyek közül is hiányoztak sokan.

Öt óra felé járt az idő, a gázlángok égtek már, és a terem éjszaki részén, pálmák,

filodendronok, tuják, cziprusok és kánák között most gyúlt fel egy óriási villam-lámpa és ezüst világossága azonnal urrá lett a gáz vörös-arany fénye fölött.

De még egy teljes negyedóra hiányzott a megnyitás idejéhez; az asszonyok még magukban voltak, készülődtek. Egy-egy intimus fiatal ember — a rendezők fajtájából — egy-egy kotnyeles öreg ur s néhány tulbuzgó férj egészen elveszett a hölgyek ez özönében...

A zenekarok hangoltak, ásitottak, krákogtak, hangosan beszélgettek; egy-egy karmester veszekedett még.

Az asszonyok nézték egymás sátrait, az ismerősök vizitben voltak egymásnál; egy csoport kritizált. egy csoport dicsért, egy toilettet vizsgált; nehányan muzsikáról beszélgettek, és sajátságos várakozással volt teli mind.

Készülődtek még és igy maguk között mintha arczuk kifejezése is egészen másforma lett volna. Lányok, kik egy negyedóra mulva elegánsak és bájosak lesznek, most még kellemetlenek voltak az elfojtott dühtől, hogy nekik ilyen hely és ilyen szomszédság jutott.

Egy-egy fiatal leány halálosan sápadt volt a félelemtől, hogy nem fog megfelelhetni a várakozásnak, nem tud majd árulni, beszélni sem; az asszonyok — ezek a csodálatosan bátor

asszonyok — elkaparitanak előle minden gavallért. A félénk, vérszegény, szőke lányok leültek sátraik elé s mintha szoborrá akarnának válni, olyan mereven várták ott, a mig kezdődik és szemlélték a fekete -haju asszonyokat, kik vidoran, majdnem lelkesedve néztek elébe annak a harcznak, melyet a férfiak pénzeért fognak vivni itten. Idős asszonysággal egy kis olaj-zöld arczu lány sétált szanaszét a virágos utczákon, aranyos barna szemeivel a levegőbe meredt, apró, vékony orrával és nagyocska, de csupa race ajkával egyszerre és nagy mohósággal szítta, egyre szítta magába az illatszerré vált levegőt. Kék alapú millflőr ruhájában olyan kecses, olyan fris volt, mint egy üvegházban nevelt cserépvirág. Megnézte mindenki; idegen volt itt, talán a vidékről jött, vagy valamely más külső városrészből, s kérdezték, vitatták, birálták az asszonyok; egy-egy belé is akart kötni, de a leány csak nézett a levegőbe, mosolygott, és várta a gazdag, uri, gavalléros férfit, a ki....

Oh édes romantikája, — kedves phantasta fejecskéje az aranyos szemű leányoknak. Micsoda tűz izzik az olajos szinű keskeny homlokok alatt, melyen merész, vad, lehetetlen — gyönyörűséges jelenetek elképzelése gyorsitja meg a halánték kék ereinek lüktetését! Jele-

netek, melyek reminiscentiák valami nagy phantásiával irott regényből, vagy eredeti alkotásai a legpoetább poetának, az illetetlen női szivnek ...

Egy kóborgó, illemet nem tudó idegen férfi, a hivatalos megnyitás ideje előtt öt perczczel, betolakodott ide és a mint sorra nézte a sátrakat: egyszerre megzavarta a készülődő asszonyok szabadságát; egy pillanat s azok elkészültek.

Legalább tiz női fej egyszerre megváltozott. Különösen az ajkak kifejezése lett feltűnően más, hogy férfit éreztek magok körül. Mintha csak ellenséget vettek volna észre... zárkozottá, ünnepélyessé, különössé lettek. És annyian mosolyogtak, a kik nem születtek a mosolygásra. Egyszerre rózsaszin teintje lett azoknak, kik otthon, egyedül, talán csak eleven szinüek, vagy éppen szintelenek voltak.

Mintha a virágoknak maguknak is intensivebb lenne a szinük, hóditóbb az illatuk. A villamos lámpa fénye rezegni kezd, el-elhuny egy pillanatra és zúg folytonosan, mintha valami elrejtett keleti zenekar messziről idehallszó melódiája volna.

A szőke asszony ott ült sátra előtt és mindent érezve, de semmit sem határozottan: várt, várt, maga sem tudta mire. Alig vette észre, hogy férje is elment már és megjött a

nagy Renée, a ki neki segédje lesz a sátorban s már rakosgat is a háta megett, sőt beszél hozzá, gyorsan, hadarva, a mint rendesen szokta:

— Várjon, mindjárt kimegyek, elolvassuk a firmákat . . .

Renée hangosan olvasta a firmákat, a hölgyek tulnyomóan német neveit, csúfolkodva a németségükön, pedig a magáénak se volt valami előkelő hangzása.

Minden név tulajdonosáról tudott valami érdekest, jellemzetest, csúfolkodót mondani, de egyszerre csak abbanhagyta a kritikát és diadalmas mosolyylal szólt:

— A két Rosenné, ni milyen izgatottan igazgatják a frou-froujokat, ott jönnek a szeretőik . . .

Két vörös-barna szakállú, nagyon szépen öltözködött testes fiatal ember haladt el a sátor előtt. A szőke asszony félénk kiváncsisággal vetette föl reájuk szemeit, Renée érdeklődő mosolygással köszönt visza nekik, de alig tudta bevárni, mig egy pár lépésnyit mentek előre, utánok röpitette a glosszát:

— Oh, az elbizakodott majmok! és ezekkel csalja . . .

— Megcsalják a férjeiket, tudja biztosan? — vágott közbe majdnem hangosan az asszony

— Egész biztosan!

— Szerelmesek ezekbe?

— Ugyan!

— Hát miért?

A nagy Renée nevetett és szűk, csontos vállait fölrángatta:

— Miért, hát én tudom, miért csalják meg az asszonyok férjeiket? Majd ha férjhez megyek, akkor kérdje tőlem, most mondja maga!

— Én? Igazán nem tudom, nem is értem, de nem is hiszek benne. Miért csalnák meg?

— Nó, néha van rá ok. Majdnem mindig van rá ok. A lányok, mielőtt férjhez mennének, fogadkoznak, hogy ők örökké hivek lesznek férjeikhez, nem fognak mást szeretni soha és ha férjeiket nem is tudják majd szeretni, inkább örökös bánatnak adják magokat és meg nem vigasztalják magukat soha . . . Mondják, mondják, mondani mindet lehet, de azt még az asszony sem parancsolhatja meg magának, hogy egyszer szeressen, ha többször való szerlemre van berendezkedve a szive!

— Milyen philosophia! Renée magának nem jó lesz férjhez menni?

— Dehogy nem! Én is kiváncsi vagyok megtudni, milyen a hitves dolga; bár tudom, hogy ennek a kiváncsíságnak, mint minden kiváncsiságna:k egy száraz és értéktelen tudás az eredménye . . .

A leány hadarta tovább bölcselkedéseit s igazgatta tovább a virágokat, köszönt — szokatlan bátorsággal — intett mindenfelé és mulatta magát az elképedt asszonyon, kinek annyira új volt ez a bölcselet, hogy szinte elfeledkezett a körülötte fölpezsgő életről. Elmerülve hallgatott, majd megszólalva nem győzött eleget kérdezni:

— Hát maga tud olyan asszonyokról, kik nem becsületesek, és el tudja képzelni magát olyannak?

— De mennyire!

— Milyen okokból?

— Láttam, hogy készülődnek az asszonyok, hogy készül az egész! Miért lennék én különb?

— Mert maga okos leány.

— Az igaz. És azt hiszem minden férfi egyforma.

— És ha nem volna egyforma? Hisz az becstelenség . . .

— Mi a becstelenség?

Az asszony nem válaszolt, talán a kérdést nem hallotta. Renée ismételte.

— Mi a becstelenség? Az a mit a férfiak tesznek!

— Hát maga tudja?!

— Nincsenek-e bátyáim, nem voltak-e

nevelőnőim, még a bonneom is a Józseftéren emlékszem . . . Egy undok délnémet . . . Aztán minden hónapban új szobalányunk van, mennyit tudnak ezek !

— És maga mennyit ! Többet mint egy asszony. Nem szégyenli magát !

— Én, miért ? Mert maga egy «beautiful baby», egy szegény kis szőke asszony . . . Egy jó asszony. Lássa amolyan, mint az a molette ottan — volt.

— Hát már nem az ? Az sem az ? Oh, maga hazudik.

— Oh én nem. Az hazudik, a ki azt mondja, hogy sok asszony hűtlen a férjéhez. Ez nem igaz, — nagyon kevés !

Renée folytatta tanításait.

— Sokkal kevesebb asszony töri meg esküjét, mintsem a férfiak hinnék és sokkal több a hűtlen asszony, mint a hogy a *férjek* hiszik. Mindenesetre nincs annyi szabad gondolkodású hölgy, mint a mennyi lehetne. . . .

— Tudom, hogy sokat a gyermek tart vissza — szólt közbe csendesen az asszony.

— A gyermek, azt én is tudom. A szemorvosnénak volt egy kis fia. Szép kis fiu, Adhemárnak hivták. A vidám asszonyka gyakran mondta: «Ha ez a kis fiam nem volna, udvaroltatnék magamnak !» A fiu meghalt, a

doktorné majd beleőrült a fájdalomba, de idő multán, midőn a fájdalom csak sajgott már: sietett magának udvaroltatni! Udvaroltatni mondom. Hisz az magában nagyon is megbocsátható, hisz a mi fajtabeli asszonyoknak, a kik sok Wagnert játszunk négykézre kora fiatalságunktól fogva és könyv nélkül tudjuk Baudlairet, Ischlbe, Badenbe, esetleg tengerre járunk nyáron: úgyszólván egyik táplálékunk az udvarlás. A férfiak azt mondják, hogy hiuságunk az a szerv, mely megkivánja ezt a táplálékot; de ez hazugság, mint a többi férfimondás. Örök illusióért törekvő lelkünk kivánja ezt a folytonos tüzelést. Ismerek asszonyokat, kiknek kín egy csók . . . Ott is van egy, nézze . . .

A lány egy jáczintos sátorban áruló vézna, lenhajú, középkorú asszonyra mutatott, a kinek fáradt volt minden tagja, elkényszeredett egykor szép arczának minden vonása. Úgy volt összeszedve, mint egy elhervadt «Marechal Nil» rózsaszűk időben, a mikor a kertész minden szirmot összekapar és drótra fűz. Elmult az ideje, elillott bája, elmulhatott a kedve is.

— Lássa ennek az asszonynak semmi sem veszi el a kedvét. Kell neki, nem tud nélküle élni. Mindig van neki egy állandó udvarlója. Némelyik egy-két évig is kitart. Csodálatosan megkinozza őket és bámulatosan tá-

vol tudja magától tartani. De néha csak egy vékony kis mesgye választja el a tökéletes intimitástól?

— Tökéletes intimitástól?

— Az ám, hanem ahkor az asszonyka ijedten megfutamodik és az udvarló édeskés — diadalmas feje hirtelen Meduzafővé válik . .

— És ezt maga becsületes dolognak tartja?

— Én? hát minek? Ha kell neki, ha muszáj! De azért ne higyje, hogy romlott lány vagyok, vagy higyje, mert az vagyok! Nekünk szabad annak lenni egy kicsinyt. Nekünk, leány-asszony népnek, kik annyival különbek vagyunk a férfiaknál, a mennyivel kevésbbé örvendhetünk kiválóságunknak. Én ismerem az én fajtámat; amaz Azrák nemzetségéből valók vagyunk, kik meghalnak szerelem nélkül szükölködve, szerelem után epedve, de haldokolva is hivek kötelességök gyúródeszkájához. Asszonyokat ismerek, kik örökké szeretnek és sohasem férjeiket, de azért hűtlenek a szeretetthez és hivek a közönyös, megszokott, utált vagy épen megvetett czéghez, mely állitólag szent házasságot fedez, tényleg azonban csak egy társadalmi firma, sem jobb, sem rosszabb, nem szentebb és nem profánabb a többinél . . .

— Rettenetes lány!

— Rettenetes asszony!

— Hány éves maga?

— Huszonöt leszek.

— Miért nem ment még férjhez?

— Azért mert azok akartak elvenni, a kik itt jönnek.

Az ünnepre mind sürübben érkezett a nép. Jött egy csoport, hat fiatal ur, elegánsak, fesztelenek s szinte úriasak,

Renée meg sem várta köszöntésüket már előbb köszönt nekik szögletes, de azért csinos fejével gúnyosan nagyot bólintván,

Virágot vettek és Renée-nek — a ki ugyancsak meghuzta a fiatal urakat — kurizáltak. De csakhamar ott hagyták a leányt, a mint az asszony szóba állt velök. Sokkal több tűzzel és szabadsággal beszéltek vele, ámbár alig válaszolt nekik és a fiatal asszonyok szokása ellenére nem igen bántotta őket, sőt úgy látszott, mintha hamarosan végezni akarna velök.

A csoport végre is tovább haladt, megállapodott a szomszéd sátornál. Renée suttogott valamit barátnéja fülébe, aztán félhangon szólt:

— Lássa, ezek az urak semmit sem tartanak természetesebbnek, mint hogy a más feleségét legelsőbb is megostromolják. Akár öntudatos, akár öntudatlan vágyakozásuk, tervük, czéljuk, ambitiójuk az, hogy magát, a feleséget

elhóditsák. Es ha megházasodnak, az ő telesé-geikkel ugyancsak ilyen lelkületű férfiak állanak szemben. Valahol hallottam, hogy bizonyos bűnöket az ember magára nézve megengedhetőnek tart és csak másban itéli bűnnek . . .

— Ejh, csacsiság: Az igaz, hogy az asszonyok a férfiak falánkságával szemben védtelenűl állanak, mint valami díszbokor, a kertbe szabadult lábasjószággal szemben. Egy helyhez vannak kötve, nincsenek fegyvereik, se kezük, se lábuk, hogy verekedhessenek, vagy elfuthassanak. Sorsuk mértéke: a férfi brutalitása, ügyessége és az, hogy nincs-e valami rendkivül éber csősz a kertben . . .

— Más semmi?

— Vagy igen, még sok minden van, mi védelmezi az asszonyt. Azt hiszem, az a bizonyos erény is. Még gyakrabban a tisztaság után való vágy — egy különös, egészen és egyedül nőies érzés . . . hiuság, rendkivüli szerelmek, a becsületesség traditioja, melyet otthonról hoznak; meg mit tudom én még mi.

— Talán a félelem is! — szólt a szőke asszony, de azonnal megbánta, a mit mondott

— A félelem, a félelem! — ismételgette Renée. Nem tudom, ezt igazán nem tudom. Bizonyos, hogy élni jó s a kinek oka van félni, hogy megöli a felbőszült férj, az bizonyal ha-

bozni fog egy kissé, mielőtt . . . Tudja az istenke, de végre is lehetnek szörnyen szerelmes asszonyok, kik nem bánják, akármi legyen is. Abból a nagy asszony-fajtából, mely örökösen kéri a férfit: haljanak meg együtt. Aztán egy szerelem, melyben a staffage a fekete szemü csontruhás gavalér: még bizonyos mértékig izgató is lehet.

— Hogy érti?

— Úgy, hogy a halál hivja az asszonyt előre, magához, de a mig hozzá ér furfangosan szép helyeken viszi keresztül. Minden ördögöt igér neki, csak jöjjön. Fölcsalja sziklaélekre, a hol Schafferr-féle kalapok — ismeri Rosa Schaffert Bécsben . . . a király — szépséges toillettedolgok, vagy egy Van Beers idyll látszik. Onnan aztán kivérzett testtel zuhan alá a szegény asszony a feketeszemű csontgavallér karjaiba.

A második szőke asszony szemei megnedvesedtek — az elsőre gondolt. Megborzongott és nem akart többé e tárgyról beszélni. De a nagy leány nem hagyta békén. Sokat megfigyelt volt ezekből a dolgokból; kis leánykorától fogva mindig asszonyokkal barátkozott. És benne élt abban a budapesti társaságban, melyet tréfásan «Faubourg St-Leopold»-nak neveznek. Tudott nyilt titkokat és szűk körben hangoztatott pletyőst

kákat. Nagy és gazdag családja belső életét egészen öntudatosan látta.

— Félek magától, olyan okos, olyan érett! — szolt az asszony!

— Was liegt daran! — mondta furcsa német kiejtéssel a leány és savanyú arczczal mosolygott. Elvesz valami nagy kartongyáros, vagy legjobb esetben egy vidéki nagybirtokos . . .

Félbe kellett szakitani a beszédet. A közönség most már valósággal ömlöt a bazárba. A sátrak előtti tér meg volt szálva, a nézőtér, a karzatok is megteltek. A jótékony ünnep valósággal megkezdődött; a szőke asszony virágai ugyancsak fogyni kezdtek. Minden perczben jött új meg új vásárló. Leginkább ismerősök, a kik gyorsan végéztek, megigérve, hogy visszajönnek, mihelyt megnézték az összes sátrakat.

A zaj, az illat szinte elviselhetetlené vált, a szegény asszony fulladozott tőle.

— Nem lehet itt maradnom, megfulok itt! — szólt és lihegve nézett a szemben levő ajtóra, a honnan egy kis fris levegő áramlott be elébb, de most a betóduló közönség egészen elfogta.

— Ni egy tiszt! — szólalt meg egyszerre Renée.

Csakugyan egy tüzértiszt közeledett feléjük.

Renée ránézett, olyan tekintettel, mely a férfiakat egészen megszelidíti és magához vonja.

A tiszt odalépett hozzájuk, katonásan köszönt és minden bemutatás nélkül — mint a hogy ilyen helyeken szokás — szóba állott velök, nézte a virágokat, vásárolt is.

Tisztességtudó, szerény, udvarias és különösen gavallér embernek látszot ez a tiszt és olyan tiszta — vagy a mint ebben a társaságban mondani szokták — olyan «volt», hogy száz férfi közül is azonnal feltünt volna. Nagy, rőt, göndör bajusza, kicsiny, szinte gyerekes ajkai közül kimosolygott csillogó fehér fogsora, olyan ép, olyan tiszta, mintha ezt is csak parádé alkalmából viselné, mint aranyzsinóros dolmányát.

— Ejha! — szólt a nagy leány, midőn a tiszt elfordult tőlük egy pillanatra, hogy egy felebbvalójának köszönjön. Az asszony elvörösödött és kérőleg nézett rá, hogy valami bajt ne csináljon.

Nem csinált semmi bajt, csak coquettirozott egy kissé a tiszttel, és nagy ügyességgel, de szeliden provokálta, hogy bemutassa magát.

A bemutatkozás után a tiszt vidám és közlékeny lett egyszerre. Tegnap tették át Pardubitzból, nem ismer még itt senkit, olvasta a plakátot, hogy javára — egykor megsebesülendő katonák kórháza javára — itt virágot árulnak

a hölgyek, hát feljött megnézni a budapesti asszonyokat és megprobálni: tud-e még magyarúl?

— Ott egészen elfelejtém; gyermekkorombban nem is tudtam máskép, de négy esztendőn át csupa csehek között . . .

— Milyenek a cseh asszonyok? — kérdé a leány.

— Szépek, mint mindenütt! — hangzott el a köteles bók.

— No én láttam egy párt Karlsbadban; kövérek voltak és sárgák.

— Sárgák? Az szép! — szólt a tiszt egyszerüen, s minden kiváncsiság nélkül fölnézett a szőke asszony fejére. Az hirtelen elforditotta fejét és a terem északi részébe nézett, a hol szemben a nagy Faubourg st. Leopolddal egy elkülönitett kis és úri Faubourg st. Germaine volt. Főrangú hölgyek, kik eljöttek, segitségére a lipótvárosi specziális jótékonyságának; édesek voltak hozzájuk mint a méz, de azért szeparálták magukat.

— Ejh, mégis csak ezek a mágnás lányok a legszebbek a világon! — szólalt meg az asszony, és a virágos asztal alatt térdével megérintette Renéet, hogy ne beszéljen. De azt nem lehetett hallgatásra birni, különösen most, hogy a mágnásokról volt szó. Látásból ismerte

a fővárosi társaság minden tagját és többet tudott róluk, jobban érdeklődött irántuk, mint ha személyes ismerősei lettek volna. Ismerte a hölgyek ékszereit, az urak fogatjait, szeretőit legalább névről, tudta hol laknak, kinek mennyi évi jövedelme van, a comtessek közül ki a jó parthie, a grófok közül kinek kell majd zsidó leányt elvennie. De nemcsak a magyar mágnásvilágban volt verzatus, hanem ugyszólván könyv nélkül elmondhatta volna a gothai almanachot . . .

— Lássa, menyit tudok róluk, mi mindnyájan ebben a városrészben egészen alaposan vagyunk tájékozva; pedig nem igen adunk már nekik kölcsön!

A mindennapi társalgás folyt közöttük, helyesebben: Renée közönséges dolgokról beszélt. Az asszony s a tiszt hallgattak. Az utóbbi nevetve tett egy-egy megjegyzést. Egyszer-egyszer élczelt a polgári emberek rovására. Egy-egy tiszti-casinóbeli megjegyzést koczkáztatott meg. Néha kiérzett egy-két odavetett mondatán a kantin illata is.

Katona volt, rendes, komoly, szegény katona, a ki otthonról kaphatott némi czulagot s nem volt valami különösen sok adóssága.

A szőke asszony az egész társalgás alatt szenvedhetetlen kint állott ki. Félt valamitől,

azt hitte attól, hogy itt megszólják az ily ismeretség miatt és mindenki őt nézi. Retteget, ha férje találna jönni! Gyülölte ezt az ördöngős leányt és szerette volna, ha ezt a tisztet egyszerüen elnyeli előtte a föld. Látta, ránézett, mégsem tudta milyen, nem ismerte volna meg soha.

És éppen most nem akart virágot venni tőlük senki, talán a katona miatt nem jöttek? Úgy látta, más sátraknál egyre változik a vevő, csak az övé előtt állott mereven, tisztességtudóan, czifrán egy karcsú alacsony katonatiszt, a kihez semmi köze.

— Nézze, milyen szép fehér orgona van ott az ajtó melletti sátorban! — mondá, hogy megmeneküljön tőle.

— Ne nézze, el akarja küldeni! — hadarta Renée.

Pedig már meglehetős feltünést keltett ez a hármas beszélgetés. Az asszony félénken fölemelve szemeit a környezetre, olyan arczokat látott, melyek kémkedő és gonosz kiváncsisággal néztek reá. Egyszer, mintha hallotta volna egy kövér asszony emez elejtett mondását:

— Ismét egy tiszt . . . a másodikkal is!

Kényelmetlen helyzete most már valósággal kínra vált, még sem tudott és még sem akart belőle megszabadulni. Valami ismeretlen

kéjes érzést keltett fel benne ez a vergődés és hátborzongató félelme — ugy érezte — tele van gyönyörrel.

Még az is, hogy látta, — vagy látni vélte — mint kritizálják ebben a szabadszájú, túlérett, de erkölcsére szörnyen kényes társaságban, még ez is bizonyos üdvöt, kínzó és kellemes izgatottságot árasztott el fölborzolt idegeiben.

Elképzelte, mit beszélhetnek róla, mit gondolhatnak mindent férjéről és úgy érezte, hogy az élet rettenetes súlyos, a miről eddig sejtelme sem volt.

Megállapodott annál a gondolatnál, melyet férjének elképzelése ébresztett. Ez az ember tulajdonképen megcsalta őt, nem volt az, a kinek látszott. Mért nem mondott meg mindent. Itt valami van a háttérben. És most homályosan érezte azt is, hogy a férfinak, ki első feleségével szerencsétlenül járt, nem kéne másodszor megházasodnia

Annyi mindenféle érzés, oly sok és phantastikus gondolat kelt benne, hogy szinte megdöbbent magától. Régi harmoniája megzavarva, lelkében, testében elgyengülve és meglágyulva: egy férfi komoly, egyenletes baritonját hallotta füleibe muzsikálni. És ha egy-egy pillanatra felnézett, mintha tilos volna, olyan félénken

lopta lelkébe erős, széles arczát, szép ajkait, a sürű borotválástól szinte kékes állát.

Még sohasem érezte — a mit asszonyok különben is ritkán éreznek — a vágyakozást egy férfi karjába vetni magát. Most megszédült; és szivén átvillant: milyen jó volna, ha karja átszoritaná erősen és képével álla alá bujna a tisztnek . . .

Elfordultak egymástól, dolguk akadt. Új és új ismerősök jöttek. Egy főherczeg jött, s annak külön-külön bemutatták a jótékony elárusítókat. A közönség már egészen megtöltötte a termet, a pénz csak úgy repült s az a bazárbeli rege — egy szál virágért meg egy csókért ezer forintot ád egy hirhedt gavallér — itt is útra, sátorról-sátorra kelt. A hölgyek mutogatták egymásnak a hires és büszke szépet . . .

Késő este lett, megjött a férj is.

Hazamentek. A feleség az úton szokatlanul beszédes volt. Erősen férje karjába kapaszkodott, mintha félne, hogy ezt valami elragadja tőle. Otthon azonban csendes és gondolkozó lett. Lefeküdt, de alvás helyett olvasott az egész éjszakán át.

Másnap a tiszta téli időben újra benn volt a rendes kerékvágásban, megszokott gondolatai újfent visszatértek. Otthonát szépítgette; mit kell vennie, azon évődött. A muffja volt

használhatatlan, a parádé-kalapja csúf. Délben egy ülésen kellett jelen lennie szegény beteg gyermekek érdekében. Aztán együtt étkezett férjével s annak egy rokonával, a ki prokurista volt egy nagy banknál s az aranyjáradékról beszélt neki és hogy miért nem házasodhatik meg ötvenezer forinton alul.

Az ebédnél — szokás szerint — veszekedett egy kissé férj és feleség, mert a férj megint csak bekapta az ételt és szaladt.

— Nem tud nyugodtan ülni egy óráig, olyan mint egy börze-ágens!

Az asszony egyedül maradt a rokonnal, a ki kötelességének tartotta kurizálni.

— Menjen haza, álmos vagyok! — szólt az asszony. A prokurista egy kissé indignálódva eltávozott, lefeküdhetett hát végre.

Mély álom után késón délután ébredt föl és szobalányával, — a ki félig-meddig komorna is volt mellette — kiment a jégre.

Az Andrássy-uton ama ház mellett kellett elmenniök, hol az első szőke asszony életének szomorujátéka lefolyt. Hirtelen egyet gondolt, befordult a kapun s aztán szólt a szobalánynak:

— Juli, bemegyünk.

Bementek a házmesterhez. Csak egy lány volt otthon, a házmester púpos, öreg lánya nézett feléjük rosszakaratu tekintettel.

— Itt lakik Kálmán ur? — kérdezte az asszony.

— Nem.

— Nem is lakott itt?

— De, ezelőtt egy pár évvel, hogy a felesége meghalt, kihurczolkodott.

— Hát meghalt a felesége?

— Meg, ivott valamit.

— Aztán miért?

— Nem szerette az ura.

— Az ura nem szerette? Hát azért?!

— A mikor haldokolt, nem engedett, nem hivott hozzája doktort. Mondta a Mariska.

— Ki az a Mariska?

— A Kálmánné nagysága szobaleánya volt sokáig. Még most is sajnálja az asszonyát. Azt mondta...

— Mit mondott?

— Hogy azt az embert pedig megveri az Isten, mert megölte a feleségét.

— Megölte.

— Ugy mondják itt a házban.

— Hol lakik az a Mariska?

— Nem lakik már sehol. Boltja van, fehérnemüt himeztet, a párisi utczán.

— Odamegyünk Juli! — szólt a második szőke asszony. Kint beültek egy kocsiba, mert sötét volt már egészen.

A kicsiny boltban várnia kellett a tulajdonosnőre. Addig himzéseket és előnyomatokat rendelt meg.

Végre megjött a leány és azonnal nevén szólitotta.

— Hát a kisasszony ismer engem?

— Hogy ismerem-e? mindennap látom a férjével?

— Hát a férjemet —

— Voltam szobaleány az első feleségénél.

— Igy hát jól ismerte?

— Én füztem be, én füztem ki, a mig csak asszony volt, minden délben, minden este. A haja olyan volt, mint a nagysádé, egyébként...

— Szebb volt mint én?

A leány igent bólintott a fejével.

— Milyen volt?

Az első asszony egykori szobaleánya válasz helyett bevitte egy kis benyilóba, ahol csak egy ágy, tükör és lavoir fért el. Julit elküldték egy czipős boltba, ők maguk az ágyra ültek. A mikor magukra maradtak, a volt szobaleány szemébe nézett urnője utódjának, ellenséges indulattal, kihivólag:

— Nem tudom, miért tetszett jönni, azért-e, mert beszéltem!

— Mit beszélt?

— Azt, hogy az ura nem jól bánt az első feleségével.

— Nem jól bánt, mit tett vele? Én nem tudok semmit, azért jöttem magához, mondjon el mindent, mindent!

Szemei megteltek könynyel, a lány megsajnálta, megsimogatta a ruháját és beszélni kezdett:

— Hát az úgy volt, hogy mindenről Kálmán úr tehetett. Mindenféle szinészeket, muzsikusokat, ujságirókat vitt a házba és mindent ráhagyott a nagyságára. A tiszt, — tessék elhinni — az nem kényeztette...

Mikor már haldokolt, akkor volt hozzá a férje szivtelen. Maga se igen ment, de az orvosokat meg épen nem eresztette be hozzá. A szegény asszonyom utolsó napján behivatott magához: »Mari, — mondta — orvost, sok orvost, mert a férjem azt akarja, hogy meghaljak, nem akarok meghalni, nem akarok!«

De meg kellett halnia, mert a férje akarta. Hát büntette volna meg, vált volna el tőle, verje össze-vissza, de ha élni akar a szegényke, erővel élni! Nem szabadott élnie, pedig nem tett olyan nagyot. Egyetlen-egyszer voltunk a tiszt lakásán, akkor is ugy reszketett, mint egy ártatlan gyerek. Azért mindjárt meg kelljen halnia?

A második felesége halványan hallgatta az első történetét és szive összeszorult; ugy érezte, hogy jó volna meghalni, nem érdemes ezek után élni! Mik után? Mért? Arra nem volt válasza, de nem is kérdezte. Mohón szivta magába a magáról megfeledkezett lány beszédét. Nem bánt az már semmit, nem bánta, nem törődött azzal, hogy ő most a férjét vádolja halálos bünnel felesége előtt. Csak később lett megint egy kissé gondolkozóvá:

— Hát nem olyan rossz ember az még sem, meg lehet azzal élni. Csak ne tessék az első asszonyra gondolni soha. Az én szegény, édes kis asszonykámra. Olyan volt, mint egy harapás kenyér, olyan jó, olyan becsületes!

Hideg volt a benyilóban, Kálmánné rosszul érezte magát, kimentek. Juli is éppen megjött az angol czipőkkel; asszonya gépiesen vizsgálta meg: elég alacsonyak-e a sarkak?

A mint kint voltak a boltból, egészen megkönnyebbült. Jó későre értek haza.

— A jégen voltunk, tudja! — szólt a kapuban szobalányához.

Fent az ebédlőben már asztalnál ült a férj és türelmetlenül várta feleségét.

— Hol voltál?

— A jégen.

— Mennyien voltak ma a jégen! — szólalt meg hátul, kérdezetlenül a szobaleány.

— Kerestelek ott, nem találtalak, azt mondták, nem láttak.

— Mert ügyetlen, mindenütt keres, csak ott nem, a hol vagyok.

A férj hallgatott.

— Talán félteni tetszik?

— Féltelek-e? Szeretném látni azt, a ki beléd merne akaszkodni!

— Haj, haj.

— Az megkeserülné.

— Hát ha az volna az erősebb? Ej hagyjuk el az egészet. Utálok ma beszélni, utálom magamat.

— Kik voltak a jégen?

— Két fess ember, idegenek, vidra sipkában... Hagyjon ma békén!

Kevéssel kilencz óra után már ágyban volt az asszony.

— Ébren vagy — kiáltott be a férj hozzá úgy tiz óra felé.

— Alszom, beteg vagyok, olyan beteg vagyok, hagyjon aludni.

III.

Másnapon az asszonynak passziója támadt kimenni a temetőbe. Renée és a férje kikisérték.

Kocsin mentek, a nagy hideg daczára, nyitott kocsin. A két asszony egymás mellett ült, velök szemben a férfi kedvetlenül, fáradtan.

Renée megpróbálta ingerelni, lehetőleg kellemetlen dolgokat mondott neki és különösen azért bántotta:

— Mért retteg úgy minden kellemetlenségtől? Ez férfiatlan, ezért megvetik az asszonyok!

A férfi vastag bókokat mondott a leánynak, a min az nevetett.

A szőke asszony magába vonulva ült helyén. Olyan érzéssel volt eltelve, mint a ki először ugrik a vizbe, retteg is az ismeretlentől, de egyszersmind örül is neki. Valami várakozással volt tele és a gondolat, hogy sirni fog nemsokára: jól esett, ugyszólván üdítőleg hatott rája.

Alig várta, hogy künn legyenek a temetőben és a mikor ott voltak: megrettent.

Nagyon diszes volt ez a temető, a hófedte sirok felett mindenféle szinü márványemlékek emelkedtek, az egyik nagyobb, mint a másik, az egyik tul akart tenni a másikon. Különösen a főhelyek voltak czifrák, tele gyöngyös, drága koszorukkal, hosszu, aranyos felirásokkal, melyek nagyrésze vallásának nyelvén és betüivel volt irva — hát nem tudta megérteni, el sem olvashatta. Egy külön exotikus világ volt ez a halottak világa. Csak egy fal választotta el a köztemetőtől, mégis mintha egy más világrészben állott volna.

Nem volt még itt, csak egyszer, s csak akkor, a mikor bátyját temették, vagy tiz évvel ezelőtt. Akkor nyár volt és élet nyüzsgött a fűben, fában, virágokban a hantok felett. Most egész más itt minden és sokkal ridegebb; a halál kegyetlen fagyát beszélte mindenik sirhalom, igazi temető ez.

— Brr, nem jó lehet télben meghalni, hideg van… szólt Renée.

— Meghalni sohase jó! — szólt a férfi.

— Meghalni, meghalni, meghalni szeretnék — ismétlé magában az asszony.

Egy temetői szolga — monogrammal a fekete sapkáján — kisérte őket előre egy

sir-utczán, mely olyan széles és elegáns volt a többihez képest, mint a Dorottya-utcza a Lipótváros többi utczáihoz képest. A férj, a mióta az első szőke asszonyt eltemették, nem is volt kint, nem tudta a helyet sem, a hol fekszik. A szolga kereste ki a nagy tervrajzból.

Egy kis, vörös márvány-gula alatt feküdt, a megtévedt feleség. Németül volt ráirva a neve, születésnapja és halálának az éve. Szép és előkelő helyen állott, mégis olyan szegényes. Valami disznek, koszorúnak nyoma sincs.

Megálltak előtte: a férj, az utód és a közönség — a leány. A férjen csak az látszott, hogy ez a situatio fölöttébb kellemetlen neki, kinzó, rossz állapot, minek jöttek ide? Elnézett a gula fölött összehúzott szemhéjakkal. Az asszony, az alatt sirt, keservesen és édesen, — mintha magát siratná. Renée szólt:

— Ostoba dolog ez a meghalás, remélem, addig, a mig én rám kerül a sor, föl fogják találni a halál elleni orvosságot!

Nem felelt neki senki. A férj aggódva nézte az élő feleséget, az élő feleség a halott sirjához tapadt szemével, lelkével, lelke egész fájdalmával.

Csendesen álltak ott fekete ruháikban a fehér havon, — mint a fekete varjuk! — jutott eszébe Renéenek. Csak a temetői szolga izgett-

mozgott, hogy elfogadtassa a férfival azt a papirlapot, melyet a kápolnából hozott magával. A halottakért szóló ima volt arra nyomtatva. A férj végre is elvette, belenézett, de meglátszott arczán, hogy nem tudja olvasni.

Olvasta hát helyette a szolga hangosan, éneklő módra. A házaspár akadozva, félhangon utána mondotta a szöveget. Renée is probálta, de nem tudta sehogy . . .

Megfordult és lassan előre ballagva nézte a sirokat, olvasta a felirásokat, egyszer-egyszer hátra is nézett. Jöttek már azok is, karonfogva, egymáshoz szorulva a sirok között, némán.

Kivül a temetőn egészen közönyös dolgokról beszélgettek. A miért kint voltak, a holtat nem emlegette senki. Renée arról beszélt, hogy ostobaság be nem hozni a halottégetést. Ő házassági szerződésébe be fogja vétetni e pontot: »a férj köteles nejét annak halála után Gothába küldeni kéjvonattal, e halottégető kemenczébe.»

— Az legalább meleg!

A házaspár nem igen reflektált megjegyzéseire. Mindnyájan elhallgattak. Üzleti irodája előtt Kálmán Ottó leszállt kocsijából és a két asszony magára maradt.

Összenéztek és nyomban e tekintet után

Renée kihajolt és kiszólott az inasnak: »az Andrássy-utra!»

Mért mennek oda, mit keresnek ott a szokatlan időben? — kérdezték maguktól és nem tudtak rá felelni.

Délfelé járt az idő, a mikor hazatértek. A villásreggeli ott volt az asztalon, egy-egy pohár sherryt ittak.

— A tiszt egészségére! — szólt a leány tréfásan.

— A katona egészségére! — ismételte. Szeretem ezt a katonát. Ezt szeretni is tudnám — talán. Talán szeretem is. Mert szeretem a katonákat, az ő mesterségük az, hogy igazi férfiak legyenek. És azok is, különösen a mi szép bajuszú katonáink. Felfogom őt keresni s igyekszem találkozni vele és megmondom neki: Monsieur, ime egy leány, a ki kauczióképes.

Az asszony meg nem állhatta, akármilyen szomorú volt is, nevetnie kellett. Renée folytatta felköszöntéseit — Széchy Mária modorában, a hogy e csodálatosan szép szindarabban hallotta.

— Éljen a kard! Éljen az, a ki karddal keresi kenyerét és nem — kartonnal, kanavászszal, számokkal, részvénypapirokkal.

— Éljen a vér, de csak az, mely minden perczben kész ömölni értünk.

— Iszom a férfiért, a ki megszökteti a a más feleségét, és megöli azt, a ki csak egy tekintettel is merészeli illetni az övét.

— Az illusiókért iszom, a szép hazugságokért iszom, iszom a porteépeért, a feketesárga zsinórért.

És hörpintett az üres pohárból olyan poseba vágva magát, mint egy hires szinésznő.

Jó kedve támadt és a mikor barátnéja lebontva haját odaült tükre elé fésülködni, egy puffot tolt melléje, hozzásimult és szerelmesen sugdosott a fülébe, mint egy férfi.

Csókolta haját, formás, fényes, meztelen vállait:

— Milyen szép ön! Sokkal szebb a legszebb asszonynál is, a kit valaha láttam. És rajtam kivül nincs senki, a ki szépségét beláthatná.

Befúrta fejét hajába s ott kaczagott. Az asszony hátranyúlva megsimogatta szüzies vékony karjait:

— Maga bolond, bolond!

— Mert szeretem!

Elugrott mellőle és tréfásan összefogva ruháját, szivéhez szoritotta jobb kezét, baljával pedig esküdött.

De ezzel vége volt a tréfának; hirtelen rossz kedve támadt Leültek a díványra

egymás mellé. Renée egyszerre idegesen kiáltott fel:

— Adja ide a levelet!

— Milyen levelet?

— A mit a hadnagy irt.

— Kinek?

— Önnek.

— Mi lelte?

— Nem lelt semmi, nem mondta senki, de tudom.

— Őrület ilyesmit gondolni!

— Őrület, no hát engedje, hogy benyulhassak ide.

Az asszony kebléhez kapott, de hiába, a nagy kezű lány kiragadott onnan egy levelet. Az ablakhoz szaladt vele és ott elolvasta:

»Semmit sem akarok, csak az ablaknál láthatnám néha!»

Aláirás, czim, megszólitás, mindez hiányzott.

— És ha ő irta, ha akárki irta! Nekem ugyan irhat akármit! — mondá az asszony, elvörösödve haragosan.

— Jól van, jobb is igy; hagyja nekem kérem, hagyja nekem. Lássa én azért a katonáért ki is tudnék keresztelkedni, ez az, akiről a leányiskolában álmodoztam... Hagyja nekem!

Hanna átnyujtotta a levelet. A leány összetépte.

— Maga a karjaiba fogja magát dobni ennek a férfinak, meg fog szédülni, el fog veszni, most rohan a pusztulásba, meghalni rutul, mint, mint — *az első.*

— Az első! — sóhajtotta az asszony, ölében összekulcsolta kezeit, mereven a földre nézve.

— Mint az első, mint mindazok az ostoba asszonyok, a kik egy nagy darab viaszként dobják magukat a férfi ölébe. Meglátnak valakit és eszméletüket vesztik... Ugyan, legyen maga erősebb, erősebb mint az első!

— Erősebb leszek, erős leszek! súgta az asszony és heves zokogásban tört ki. A leány nyakába vetette magát, fejét annak álla alá rejtette és sirt oly keservesen, olyan szenvedélyesen, mintha valakije, legkedvesebbje halt volna meg. És megnedvesedtek a szinte kellemetlenül józan nagy leány szintelen szemei is. Sajnálta azt az asszonyt, a ki az ő leányosan sovány álla alatt úgy sirt, mint egy gyermek. Úgy szólván összefolytak könnyeik egyért, azért, ki egyikőjök sem ismert még, csak sejtett a messzeségben, úgy mint valami veszélyt, miként valami örömet mint tragikumot, szenvedést, martiriumot, elbukást — halált.

Egy csinos tiszt, voltaképen ez az egész. Semmi egyéb, olyan a milyen százezerszámra

van a hadseregben, milliónyi számban a világon. Egy valaki — egy senki, csakhogy eléjükbe került. Normális körülmények között bizonynyal nem is törődnek véle, de igy: sirtak érte előre.

De a mikor különös gyönyörüség volt mindebben, gyönyörüség, hogy szivük szinültig megtelt érzéssel. Gyönyör volt a félelemben, a veszélyben és bizonynyal kéj volt abban is, a mi az egyiket, az asszonyt megborzogatta: valami elősejtelme valami rettenetesnek.

Alig tudtak fölocsudni, nem akartak ébredni. A leány volt a fegyelmezettebb, az tért észre előbb. Bezárta az ajtókat, hogy valaki be ne jöhessen; egészen derangirt voltak. Rendbe hozta ruháját, megfésülködött, pudert kért. A mikor elment, csak fejének bólintásával köszönt; az asszony szeliden küldött utána egy «Isten áldjá»-t.

Ott maradt ültőhelyében, nem tudván gondolkodni semmiről; elnyomta egy névtelen, félelmetes érzés. Most rettegett attól, hogy férje hazajön; csak most, most ne! Pedig itt volt az ideje. Oh csak elkésnék, csak föltartóztatná valami, csak most ne kellene szemben ülnie vele.

Hamar eszébe jutott egy mentő terv: ir férjének egy pár sort, hogy el kellett mennie

anyjához ebédre. Ha csak teheti, jőjjön utána. Ha utána jön is, az később lesz, nyer egy órát, egy egész órát. Aztán látni is akarta anyját, el kell neki mondani mindent...

De mit?!

Megírta azt a pár sort férjéhez. Hamar kalapot, köpenyt vett, aztán leszaladt. A kocsi még ott állott befogva az udvaron, felült rája a kapu előtt.

Az utcza másik oldalán ment a tiszt, azonnal észrevette, köszönt neki. Hanna visszanézett reá, de nem tudott köszönni.

Megdermedve ült a kocsiban. Hallá, mint dübörg utána egy másik fogat, mely minduntalan nyomában van. Szeretne rendeletet adni a visszafordulásra, megállni, elrejtőzni, kiszállani szeretne. És szeretne odaállani a másik kocsija elé, szólván igy: »Mit akar, menjen el s ne jőjjön többé vissza!«

Kiértek az uri városrészből az Erzsébetvárosba, szük utczákon hajtattak előre, a hol elmaradt mellőlük minden bérkocsi, csak egy-egy terhes szekér nyikordult mellettük, állta el utjokat. Körülöttük a járó-kelő ismeretlen emberek, varrólányok, nyomdászok, munkások, a kik mühelybe munkára sietnek. Alig látható egy-egy czilinderes ur, vagy kalapos hölgy, egészen idegen föld ez itt.

Kálmán Ottóné elhatározta, hogy kiszáll szépen fogatjából, csendesen, észrevétlenül s visszaküldi; akkor az utána vágtató kocsi is visszafordul és ő bátorsággal mehet haza anyjához, úgy se lakik az már messze.

Kiszállott, visszaküldte a kocsit, és lélekzetét visszafojtva, ment előre.

Megszólították :

— Jó napot !

A tiszt állott mellette, tudta, de mintha észre sem vette volna. Ment előre.

— Ön már rám sem ismer. Elfelejtett egy óra alatt és most azt hiszi, ime egy tolakodó katona, a kit nem láttam még soha.

A szőke asszony összeszoritotta fogait, nem felelt, de nem is tudott, mert csodálatos erővel vágott, hasitott szivébe a gyönyörüség.

— Hiába irtam önnek, hiába igyekeztem közelébe jutni. Láttam, hogy könnyebb megnyerni a Mária-Terézia-rendet, mint egy jó szót kapni öntől. Pedig láthatja, hogy csak egy jó szót akarok és semmi mást. Mire gondolhatnék másra? A mire gondolok, azt nem mondom el, mert megvetne és azt nem akarom.

Mentek előre a hosszu Nyár-utczán. Az asszony nem félt egy cseppet sem és homályosan csak az járt eszébe folyton, hogy nem-

sokára otthon lesz anyjánál és nemsokára megszabadul ettől az észrabló gyönyörüségtől.

Egy darabon mentek egymás mellett minden szó nélkül. A férfi az asszonyra nézett, az pedig mereven előre.

— Csak azt tudnám, hogy nem gyülöl-e azért, mert megtámadtam az utczán, mint egy sansculotte? Csak azt tudnám, hogy mint akar rendelkezni velem? Mi a teendőm, el kell-e tünnöm közeléből, megmaradhatok-e itt, láthatom-e, szól-e valaha hozzám?

Az asszony megszólalt:

— Ha jó ember, elhagy és nem jön vissza.

— Hát elhagyom és nem jövök vissza; fog akkor szeretni?

Nem kapott választ e kérdésre. A katona perczekig várt és szemeit az asszonyra szegezte:

— Szeretni fog. Hát megyek és nem lát többet. Ez nekem elég! Isten vele.

Az asszony megfordult egy kissé és bámuló szemekkel nézett a férfiu után.

IV.

Egy folyton égő pont a jobb kezén, egy kézcsók forró reminiscentiája: ez maradt meg a viszonyból.

Nem fog hát meghalni a szeméten, nem követi az első szőke asszonyt útjában, meg van mentve.

Mintha halálos betegségéből lábadt volna föl: úgy tetszett neki most az élet, újra nagynak tetszett minden kicsinysége, örömeit újra élvezte minden philosophálás nélkül. A régi vidám és komoly asszonyka lett, a ki ragaszkodik férjéhez, rokonaihoz; örül ha tetszik, gondja van arra, hogy tessék. Vigyáz, hogy «szépen nézzen ki nála» minden; egész nap boszankodik, ha a csipkefüggönyt nem hozzák haza a tisztitóból, ha a czitrom-kókot elégeti a szakácsné, a mikor éppen vendége van.

Minden, a mi különösségre vergált benne, egyszerre, szinte gyanus módon kiegyenlitődött. Kinozta férjét, mert az késlekedett szakállát á la Henry IV. lenyiratni és kellemes láz fogta

el, ha az, valami jó vacsora után, a szerelmes udvarló szerepét játszotta el . . .

Eljárt ismét a Gizella-téri czukrász czifra boltjába, az egyedüli helyre, a hol a Lipót-város mágnás bámuló hölgyei szabadon élhetnek passiójuknak és egész közelről láthatják azokat a gavallérokat, a kikről annyit ábrándoznak és még többet beszélnek. A főváros egyedüli helye, a hol télen is elég tisztességes fagylaltot lehet kapni és a hol még mindig kötnek szerelmi házasságokat express: megint kedves helye lett.

Nagyobbrészt Reneével ültek ott, a cocotte, a neveletlen Reneével, a jó, a gyöngéd Reneével, a ki szóba se hozta azóta a katonát, elfeledte, el akarta feledni, nem törődött vele többé; mást talált, vagy megtudott valamit: mindez nem volt megtudható. Hallgatott, ha egyedül maradtak, vagy igyekezett olyasmit beszélni, a mi a lehető legrosszabb vezető volt minden ilyen témához.

A katona eltünt a láthatárról, végképpen el. Emlékeztető sem maradt utána, csak egy égő pont a jobb kezén, egy kézcsók forró reminiscentiája.

Akármilyen forró volt is, nem zavarta, nem tette türelmetlenné, nem vágyakozott a folytatására, szinte megenyhült tőle.

A bizonyosság, hogy valaki szereti, de az távol van, hogy szerelme nem veszedelmes rá nézve, nem válhatik belőle bűn, nem lehet belőle szenvedések forrása: ez töltötte el harmoniával, ez szállt le rája, mint valami nyáréji álom, szabadban, nehéz illatú, sűrü lombok között.

Diadalmasan mosolygott magában, a mikor megsejtette asszonyszive győzedelmét. Azt a titokzatos győzedelmet, melyet úgy ér el az asszony, hogy ketté osztja magát s testét odaadja annak, a kinek — úgy véli, — tartozik azzal, de képzeletével állandóan mást repes körül. És még csak nem is szenved e diadalmas kettészakadás alatt, ha tudja, hogy az, a kivel együtt van gondolatban, forrón, édesen, szerelemmel gondol reá.

Minden anyagok fölött is tudnak szállani e kövérkés állú asszonyok, pedig mintha olyan erősen, elválhatatlanul állanának a földön, mintha szemeikben csak egyetlen mámor tüze égne: az élettől való ittasságé. Ajkuk telt és piros, fogaik fehéren csillognak, drágakőből köszörült kicsiny örlők, de a forró szerelemre predistinált ajkak, a gourmetteriára berendezett fogsor közül szerelmes, titkos, phantastikus susogások kelnek — senkihez, valakihez, a levegőben valóhoz.

A kezét égető csók, a képzelt sugdolózások azzal, a ki eltünt örökre, de örökre szereti: mindez elég volt a szőke asszonynak, hogy boldognak érezze magát és kibéküljön az élettel, mely olyan hirtelen tárta eléje minden ijesztő, sötét mélységeit.

Rája szállt a nyár-éji álom. És egy pillanatra sem gondolt arra, hogy ebből majd föl is kell ébrednie, egyszer sem volt eszében, hogy milyen hosszu idő az az örök és milyen képtelen dolog az, szeretni örökké a levegőn, a felhőkön, a hegyeken át. Elfeledik: arra nem gondolt; elfeledi, arra nem tudott gondolni. Megöregszenek, nem tudnak többé szeretni: hogyan lehetett volna arra gondolnia, hogyan gondoljon egy frissen, buján, erővel virágzó orgonafa arra, hogy majd el fog virágzani, meleg, lila virágai összeszáradnak, elhullanak, marad a mag, és zörög, lehull a szeptemberi szélben.

Egy égető pont a jobb kezén, meg az a gondolat, hogy szeretik: újra vidámmá, frissé, bátorrá tette. Úgy vélte, megbocsátott már a férjének is. Mert egy darabig haragot tartott rája: annyit biztosan tudott. Sőt gyanakodott rá, félt tőle s nem egyszer álmodta, hogy meg akarja ölni... Őt is meg akarja ölni. De nem hitt többé a régi szobalány rémlátásaiban és a maga fantazmagóriái is elillottak fejéből.

Hát az orvosok nem tudtak segiteni — ennyi az egész. Férje ölte volna meg, hiszen nem tud nézni egy nehéz beteget, nemhogy még megöljön valakit. Hiszen olyan lágy — olyan gyáva, mint egy ijedős gyermek, még az is rosszul esik neki, ha a cselédekkel esik valami veszekedés: »Csend, béke nyugalom.« Igazában nem is igen vitatkozott többé magában erről a témáról. Nem akart többé az első asszonyra gondolni, mert ezek a gondolatok rendszerint fájdalmas melanchóliát bocsájtottak rá. Mit búsitsa magát, mire való ez az egész gyötrelem, micsoda *haszna* van ennek?

Elért egész idáig és végre ebben is megnyugodott. Nem volt többé semmi, a mi derültségét zavarhatta volna. Teljesen átadhatta magát a gyönyörűségnek: kettős életet élni. Ajkára odatapadt férje ajka, azt nem érezte; kezén volt egy pont, melyet valaha megcsókolt valaki: azt érezte folyton.

Az volt jó, hogy ezt nem tudta senki de rossz, nagyon rossz volt az, hogy olyan keveset lehetett egyedül. Tavasz lett, a férj munkája kevesebb, nagyon gyakran mentek ki együtt a ligetbe, vagy vacsoráztak együtt a zöldben valamelyik hôtel nedves asphaltján, csinált növényhez hasonló leanderek között. Régi udvarlói is új tűzzel támadtak föl ellene, most már mula-

tott rajtuk és egyet bolonditott is, azt, a ki úgy fejezte ki mélységes figyelmét, hogy épen olyan melltűt csináltatott magának, mint a milyen broche-ot ő viselt rendesen.

Hanem azért nagyon örült annak, a mikor végre — május végével — kihurczolkodtak rendes nyaraló helyükre a Zugligetbe.

Ott egészen maguk között élnek az asszonyok, néha egész napon át hálóköntösben, keveset járkálnak és sohasem olvasnak annyit, mint épen ilyenkor. Reggeltől délig, déltől estig ülnek a nyaraló terrasán, kezükben valami franczia, német, vagy — elvétve — valami magyar olvasmánynyal és jórészt nem igen örülnek, ha valami látogató jön ki a városból. Úgy is elég baj van a gyermekekkel, boneokkal, a kik összejárnak és mindenféle ismeretségeket kötnek. Az asszonyok legfőbb gondja itt, hogy melegük ne legyen, mig a férjek folyton izzadnak odaát a városban. Összetörődnek, a mig kiérnek ide és csak enniök, aludniok lehet itt a szép, a drága, a kiczirkalmazott zöld térségeken. A munkások szokásaival hasonlatos az, hogy úgyszólván csak vasárnap beszélnek egymással férj és nő, de akkor aztán ugyancsak kibeszélik magukat.

Elhatározták, hogy Kálmán Ottó ebédelni sem fog hazajárni, a hôtelben eszik, minek törné magát össze. És a feleségnek nem valami jól

esett, hogy egyedül kell ebédelnie egész nyáron át. Unalmas volt, nem evett jó izüet soha. Néha, estenden, szinte örült, ha meglátta férje fehér czilinderét a meszes úton fölfelé lebegni.

A férj hozzá volt már szokva, hogy az asszony estve várta a terrasz előtt. És egy napon megrémült, hogy hazajövet nem találta ott. Bement a szobába, szólitotta keresztnevén: »Hanna, Hanna!«

— Itt vagyok! — válaszolta egy szinte változott hang az ágyból.

Hanna az ágyban feküdt, állig betakarózott. Hideg lelte, reszketett egész testében:

— Fázom, fázom! — gügyögte, mint egy gyermek.

A férj, mint mindig, ha valami baj érte őt vagy övéit, kétségbe volt esve, kapkodott fűhöz-fához, tele volt panaszszal. Az asszony összeszoritotta ajkait, behunyta szemeit, látszott rajta, hogy kellemetlen neki azt a kétségbeesett arczot látni most. Hiába fakgatta, nem felelt mást, mint azt, hogy: »fázom, hideg lel, nagyon!«

— — — — — — — — — — — — — —

A mikor a professzor — mert nem a házi orvost hivták — egy órai visit után elment, a férj ujra visszanyerte minden életkedvét és gyöngéd élczeket faragott az asszonyra, a ki most még rosszabb színben volt; alig le-

hetett ráismerni. Fagyos sárgaság öntötte el arczát, ajkai lebiggyedtek, egészen belemerült mélységes szomoruságába.

Mint valami nagy csapás, ugy leütötte lábáról délelőtti fölfedezése, melyet az orvos most megerősitett. Kétségbeejtette az a gondolat, hogy anya lesz, anyának kell lennie és ez ellen nem védekezhetik. A mi phantásia csak volt fejecskéjében, azt mind fölzavarta ennek a várható eseménynek a tudása. Például egy pillanatban úgy érezte, mintha *ezzel* árulást követett volna el. Ki ellen? Kétségkivül az ellen, ki messziről, olyan nagylelkü módra szereti és a kit ő is szeret. Máskor meg az jutott eszébe, hogy majd egyszer fel fogja keresni a tisztet és megkéri: »védelmezze gyermekét, vegye pártfogásába«. Úgy kiszinezte magának, annyira elgondolta ezt a képet, hogy még álmodott is róla. Másnap már bágyadtabban gondolt rája. Kedélye nem vetett többé olyan nagy hullámokat, állandóan valami fázós hangulat vett erőt rajta. A mi még valamelyest ruganyosá tette, az volt, hogy várt... várt...

Várt az egész nyáron, az egész őszön, alig lépve ki a házból, csak a legszükebb körrel érintkezve. Még a Renéet is egészen elidegenitette magától, gyakran elszökött előle a lugasba. Néha meg nagyon is kivánta látni.

Egyszer a kocsisát küldte érte.

Renée nem váratott magára s mert a férj is ott volt éppen a mikor megjött, hát egyszerüen azt mondta neki: menjen el, valami titkuk van. de ne hallgatódzék, mert olaszul fognak beszélni és azt ugy sem érti...

Tényleg olaszul szólt Hannához.

— Azért hivatott, hogy megkérdezze tőlam, nem láttam-e a tisztet. Fogadni merném, hogy azért hivatott. Ne ellenkezzék, ne válaszoljon, mert akkor nem tud meg semmit sem. Nem láttam a tisztet, a tiszt eltünt; hová tette a katonámat? Minden tréfaság nélkül, ez az ember elillott, mint a napon felejtett Ixia Lys, és nekem pedig föl kell találnom őt, mert...

A nagy Renée ráült a pianino billentyüire, nagy, vörös, pipacsos kalapjában, melynek karimája alól sanda szemeket vetett az asszonyra:

— Nem hazudik maga nekem, nagysád? Na maga ugyan szépen néz most ki! — elkaczagta magát, de gyorsan és nagyon elkomolyodott.

— Ez ugyan nem valami nagy passio... mondá minden összefüggés nélkül.

Aztán kérdezősködött, hogyan érzi magát; sokat beszéltek arról, hogy fogják hivni a születendő gyermeket. Hanna megmutatta a jövendő kicsiny kelengyéjét és a mig azt nézegették,

birálgatták, elfeledkezének sok mindenről. A szalagok, a pólyák, a pólyakötők kérdése teljes fontosságával állott előttük, absorbeálta őket teljesen.

Csak a mikor már nem volt mit nézni, min babrálni, mondott Renée pletykákat:

— Tudja-e hogy *Só* Ágnes megszökött· (Sónak hívta a nagy leány egy külföldi sószállitó egész familiáját.) De volt annyi esze, hogy nem maga szökött meg. Egy kis tüzértiszttel, a kivel az apja volt némi üzleti összeköttetésekben. A lány, meg a kis katona már régen ismerték egymást. Só úr meg is tudta, meg is ijedt, a tisztet ki is tiltotta a házból a leány leveleit el is fogta . . . Csakhogy zár alá nem tette Só kisasszonyt. Ki sem szabadott mennie egy nevelőné-ruhába bujt grenadiros nélkül, ennek meg nem volt megengedve akár egy pillanatra is elhagyni neveltjét. De a szerelem találékonynyá tette a kedves Ágnest. Bementek szövetet venni a grenadirossal a nagy Ypszilonba. Tudja, milyen hosszú bolt az. A kisasszony közel az ajtóhoz posztószöveteket nézett és a gouvernantot felküldte: nézzen satineket, a hol a satinek állanak jó felül a bolton, távol az ajtótól. A gouvernat fölment, lépre ment, a kisasszony pedig — kiment.

Két ló várta kint és a tiszt. No meg egy

kocsi. Nem itt Pesten ültek fel vasútra, hanem kihajtattak Péczelre, onnan. Meg sem álltak Tyrolig.

Nagyon is boldogok valának, — a mig Só úr rájuk talált Krajnában. Egy ügyvéddel volt kint és visszahozta a leányt, az ügyvéd nem nyujtott be expens nótát, hanem a jövő héten elveszi a kisasszonyt . . .

— Pfuj!

— Ugyan ne affectáljon!

Az asszony rábámult a cynicus leányra, de már is máshol jártak gondolatai, melyeket — egy idő óta — nem tudott koncentrálni többé. Repültek, oszoltak, mállottak azok szanaszéjjel . . . Nem igen lehetett most vele beszélni, a mi egy pillanatban érdekelte, azzal a másik pillanatban nem törődött semmit; örült végre annak is, hogy Renée elsietett tőle. Szeretett magában lenni, naphosszat feküdni a diványon, nem törődve semmivel, legkevésbé a háziorvos tanácsával, hogy mozogjon, mennél többet mozogjon. Evett, ivott, aludt, elmélázott, igy élt.

— Mint egy állat, ugy élek mostanában! — mondá néha álmosan.

És csakugyan igy élt hónapokig. Nem igen voltak nagy gondjai, nagy lelki fájdalmai, szégyenérzete is lassan-lassan eloszlott. Nem igen évődött már »árulásán« sem, csak néha

érzett fölöttébb heves vágyat: látni azt, kinek arcza is lassan-lassan homályba veszett előtte.

Egészen gyerekes lett és gyerekesen sirt az egész napon át, mielőtt anya lett volna.

Sirt azután is, nem volt öröme anyaságában, bágyadt volt és nem igen érdeklődött kis fia iránt. Pedig az csodálatosan jól viselte magát, alig sirt, a Hanna édes anyja — a ki az utolsó héten éjjel-nappal mellette volt — azt mondta, hogy sohase látott ilyen jó gyereket, csak az anyja volt ilyen jó, az sem sirt soha.

Mint egy hatalmas duzzadó levelü délszaki virág a melegágyban, olyan vegetátiv életet élt atlaszos, sárgaselymes ágyában a szőke asszony. A haja csodálatosan nőtt az utolsó időben, alig birt vele, azzal volt mindig baja, mindig zavarta a mellette csendesen fekvő gyermeket, a ki szederjes arczoskájával, kicsiny testével néha egészen elveszett a nagy és nehéz aranykévék alatt. Végre elfektették a kicsinyt bölcsőjébe, dajkát is kapott, hogy a mamája aludhasson, bár az igy sem tudott aludni, minduntalan felköltötte a dadát: »nincs-e a gyermeknek valami baja?«

Nem volt, nem volt soha, csendes, békés természetü gyermek vala, kinek nem volt szándékában akárkinek is kellemetlenséget okozni

ezen a földön. Egy kis nyárspolgár angyalka bebukkantott a földre, hogy hamarosan tovább menjen.

Mert nagy hamarosan tovább is ment. Olyan szép csendesen, mint a hogy jött: elajánlotta magát. Meghalt négy napos korában, nagyon könnyen, úgy, mint egy kisebb fajta hal, ha kiveszik a vizből a levegőre. Egyet lélegzett — miután két napig nyughatatlankodott — és a lélegzés nem esett jól neki, nem neki való volt ez a levegő, nem használt szegénykének...

A másik szobába vitték meghalni, nehogy Hannának kellemetlenséget okozzanak. A férj megilletődve, megnyult ábrázattal megint csak azt hangsulyozta, hogy csak semmi-semmi kellemetlenséget az asszonynak, s bár bizonynyal örült gyermekének, most egy kissé haragudott rá, hogy halálával mindnyájuknak »kellemetlenséget«, sőt anyjának talán betegséget is okoz...

Nem okozott a szegény kicsi senkinek semmi bajt. Az anyja csak egy kicsinyt sajnálta, csak egy könyet ejtett érte, hiszen nem ismerte még! És nyugodt maradt, nem kellett láztól féltenie, a mikor a szomszéd szobában egy kis aranyos, szagos fájú koporsóba becsukták első gyermekét és elvitték tőle örökre.

A szőke asszony mélán nézett maga elé

a levegőbe, és minden mély fájdalom nélkül azt gondolta magában: «nem bánja, akármi lesz is!»

Behunyni szemét és csendesen elaludni mindégre — ezt szerette volna, de hogy miért? arra nem tudott felelni.

Visszajöttek a temetésről. Anyja lehajolt hozzá, megcsókolta s kérdezte:

— Hogy vagy?

— Álmos vagyok, álmos, álmos...

V.

Még álmos volt, a mikor — négy hét után először — az utczára lépett férje karján. De a szabad levegő a mint megcsapta, felocsudott azonnal.

Férje bámulva nézett rá, hisz ez szinte más asszony! Csodálatosan szép és olyan üdén erőteljes lett, hogy a mint kilépett, azonnal figyelmes lett rá az egész utcza. Férfiak megálltak, hogy jobban láthassák, egy-egy hölgy hangosan dicsérte, rajongással, mint a hogy asszonyok szokták a kiváló szépségeket, ha nem irigykednek reá. Mohó tekintetek vették körül mindenfelé, férje égő karjával magához szoritotta erősen.

Mintha valami különös erő volna benne: úgy érezte a szőke asszony is.

— Nézze, azt hiszem, megnőttem! — mondá férjének.

— Csakugyan egy kicsinyt!

Talán csakugyan megnőtt, jó ismerősök alig ismertek reá. Megerősödött, az bizonyos,

olyan tökéletes asszony volt, a kik még mindig vannak elegen, daczára a beteges férfiaknak és a korhadt kornak. A minták, kiken a nő szépsége és édessége tova terjed a jövendőbe...

A minta meg, meghallott egy dicséretet, mosolygott a férje dühén, ha valaki erősen fixirozta; de mindezekkel alig törődött valamit. Tele tüdővel szívta magába az életet, minden porczikája élt, szenvedélylyel akarta regenerálni magát azért a másnak áldozott négy hétért. De mennél tovább ment előre az áprilisi napsütötte pezsgő útakon, gyönyörüsége annál kevesebb lett, feje mind jobban szédült, mindinkább megfélemlitette a zaj, az ember, a házak, a folyton változó ég... ez az egész élet, mely titokzatosságával ujra előtte állott.

Mi lesz most, mi fog történni, mi történt azóta?

Férje karján sétálva, felelve annak kérdéseire is, teljes erőszakosságával egy rettenetes érzés szállotta meg; az, hogy a tiszt nincs többé meg az ő számára, nem szereti többé, nem is gondol rája; talán mást szeret, magára hagyta örökre...

De talán nem is volt az övé soha, csak *akarta*, de látván félelmét, megszánta, otthagyta. Csak most gondolkodott a férfi nagylelkűsége

fölött, és a hogy ezt cselekedte: nem tudott többé hinni abban a szerelemben, mely a felhők felé lakik.

És mégsem érezte megcsalatva magát; ellenkezőleg, ugy tetszett neki, mintha ő tett volna rosszat. Miért üzte el? Önzésből. Miért félt tőle, ha szerette: mert félt az előd sorsától. Hát a ki szeret, szabad annak félnie a haláltól?

Most szeretett volna tenni valamit. De mit? Valamit, a mi mindent jóvá tesz, a mi ujra visszaszerzi az elveszettet. Hátha nincs elveszve? Egy jótékony hangulat szállotta meg hirtelen: hitte, hogy nincsen minden elveszve még. Visszatérhet minden a mi volt, sőt még több. Mindenképen égető, rettenetes vágy rabja lett: megtudni hol, mit gondol róla. Erőltette fejét, hogy legalább elképzelje. Bolondságok jutottak eszébe.

... Fölcsalta férjét Renéehez:

— A tisztről szeretnék valamit tudni! — sugta.

— Aha a tiszt! — sugta vissza a leány! — el fogom önnek hozni! — mondá hangosan.

— Kit? — kérdé a férj.

— A divatlapot!

Az »árnyék«-nak tétetett kötelességévé, hogy kitudja a tisztnek, Deáki Gásztávnak a hol tartózkodását. És a Renée árnyéka — az

a fiatal ember, ki folyton a leány után járt és nem tudta miért — hamarosan nyomába akadt. A tiszt itt volt Budapesten, de nappal csak a gyakorlótérre járt és csak éjjel volt látható — a kártyázó helyeken.

— A maga tisztje bújában a kártyának adta magát! — ezzel a hirrel köszöntött be Renée a szőke asszonyhoz, a ki úgy elhalványodott erre a hirre, mint elsápadhatott az «első» a hasonló hirtől, annak idejében.

— No, semmi baj! — mondá a lány és szemeiben valami különös fény villant fel — meg kell menteni azt az embert, legalább megmenti.

— Ugyan?

— Hát ir neki!

— Irni, hisz akkor el vagyok veszve!

— Elveszve? Csak ügyesen kell csinálni!

— Jól van, hát irok.

Leült és irni próbált, de nem tudta mit? Fölkelt, föl s alá járkált a szobában és egyszerre csak zokogva fordult a nagy leányhoz.

— Mit tegyek, mit tegyek? Mondja. Vígyen magával, vezessen, megyek akárhová, de ez nem lehet, nem tudom!

— Hát mit akar tulajdonképen?

— Nem tudom, nem tudom.

— Beszéljünk világosan szereti?

Az asszony nem felelt. A lány sürgette:

— A magáé vagyok, magához állottam, feleljen világosan: intim akar vele lenni?

Az asszonv bámulva nézett reá, a leány megmondta neki világosan:

— Ha szeretője akar lenni, gondolja meg. Én nem adok tanácsot, ha tanácsot adnék, azt mondanám: ne tegye. Vagy: tegye. Mit tudom én? Maga tudja, mit kell, mit lehet, mit esik jól tennie...

Elhallgattak, mig az asszony benn-benn szakadó hangon szólni kezdett:

— Én nem tudom, mit tegyek, mit kell tennem. Csak azt érzem, hogy igy élni: nem lehet tovább.

— Utálja férjét?

— Nem.

— Fél tőle?

— Nem,

— Hát szereti azt?

— Azt sem tudom, de nincs nyugtom többé, nem tudok mással foglalkozni, mint vele; gondolatban folyton vele vagyok. Mintha erőszakkal kötne le magához a távolból. Rettenetes, a mit velem tett.

— Maguk között történt valami s mégis eltagadta!

— Semmi, beszéltem vele.

— Beszélt vele. Mit beszéltek?

— Hogy nem kisért és szeretni fog a távolból.

— Szeretni fogja a távolból, azt igérte. És maga most meg akarja kurtitani ezt a távolságot. Mondja ki, ezt akarja. Ha nem mondja ki, ugy is tudom.

— Nem, nem azt, mást!

— Hát mit?

— Hagyjuk abba az egészet! — monda Renée. Idegrohama támadt — ennyi az egész. Miért beszél el maga nekem mindent, mit kell azt nekem tudnom, hogy már is hütelen férjéhez — gondolatban. Mert mihelyt elmondta, az. Hány asszony lelkén futnak végig ilyen szeszélyes, de veszedelmes ködgomolyok, mint a magáén most, mennyi becsületes feleség van a ki egyszer-egyszer rossz gondolatokat forgat a fejében, de vigyáznak magukra, nem mondják el senkinek, mi megy végbe belül . . . Aztán a krizis észrevétlenül lefolyik, a veszedelem elmult, minden a régi ujra!

— Nem értem —

— A mit mondok? Azt hiszem, én sem! A fődolog az, hadd muljon el egy pár nap.

A «pár nap» elmult, Hanna ment a leány után korán reggel

Még az elegáns boltok is zárva voltak és rejtelmesen mosolygó, sokatmondó tekintetek támadták meg a magányos asszonyt uton-utfélen. Követelve kérdezte férfiak, asszonyok nézése: honnan, hová ilyen korán?

A reggel különösségei megerősitették misztikus hangulatában. Izgalmat, végzetességet érzett a levegőben és még sem félt.

«Gyerünk hát előre!»

Sebesen ment előre. Jobbra és balra nézett folyton. A mikor Renée házához ért, szinte sajnált befordulni, úgy benne volt a menésben.

A leány még ágyban feküdt és a függöny között kidugva fejét, beszélt vele:

— Maga van itt?!

— Én.

— Jól van.

Mind a ketten tudták, mint jelent az a «jól van», pedig nem beszéltek össze; egyik nem mondta mit akar, a másik nem mondta mit fog tenni, mégis érezte, hogy a másik tudja jól, mi lesz.

Nem is beszéltek többé egymáshoz egy szót sem. A leány sietett felöltözködni, egy korty cacaót ivott és szólt:

— Nos, van bérkocsi?

— Bérkocsi?

— Csak nem megyünk gyalog?

Az asszony nem felelt, ment le Renéevel, a sarkon beültek egy fiakkerbe.

Benn csak egyszer szólt a leány:

— Aztán bátran viselje magát!

A mikor kiértek a Renéeék elhagyatott kicsiny város-erdei villájába, leszállván, a leány erősen ránézett az asszonyra.

— Jó asszony, maga sápadt, mint a halál.

Az ő ajkai is szederjesek voltak, panaszkodott, hogy a hideg leli ettől az ostoba korán fölkeléstől. Szidta a reggelt és óvatosan körülnézve kinyitotta a villa kapuját.

A fehérre meszelt nagyszobában két szék, egy nagy asztal és egy ottfelejtett aranyozott fa-luszter volt csak. Por és pókháló mindenen; nedves nyirkosságtól borzadtak össze.

Öt perczig jártak ott fel s alá a legnagyobb zavarban egymással és lázas izgalomban attól, a mi következik.

Öt percz mulva érkezett meg a tiszt. Egyenesen rájuk nyitott, komolyan köszönt; rossz szinben volt, külsejében egészen elhanyagolva.

Renée azon kezdte, a mit talán vagy ezer esztendeje mindig elmondanak az asszonyok ilyen alkalommal:

— Ön most megvet bennünket...

A tiszt ünnepélyesen, komolyan meghajtotta magát a leány előtt s nem nézett az asszonyra, ki félkezével a székhez támaszkodva, a falhoz dőlt, hogy össze ne rogyjék.

— Mert idehivattuk...

— Magam kerestem volna fel önöket, ha egy velem minden körülmények között rendelkező parancs meg nem tiltotta volna.

Az asszony félig nyitott ajkakkal hallgatta, arcza megelevenedett és egyszerre élénken, fényesen ragyogott ki a fal hátteréből, melyre — egy pár pillanatig úgy látszott — mintha rá volna festve.

— Féltem, hogy önt baj érte miattam! — szólt csendesen.

— Az ajtó! léghuzam van! — kiáltott fel egyszerre Renée s kiment az ajtót betenni. Kinn maradt; az ablakon belátszott sugár termete, a hogy meghajolva járkált a neki burjánzott füvek közt s a mint egyszer-egyszer idegesen bepillantott.

— Lássa, miért kínozott igy, miért kínozzuk egymást, — szólt a tiszt, mikor magukra maradtak.

— Miért? — mondá elmerengve az asszony, alig tudva mit beszél. Mindkét kezével belekapaszkodott a székbe, hogy le ne essék; hideg láz fogta el egyszerre egész testét.

— Fél? — sugta a férfi?

— Jó volna meghalni! — susogta az asszony.

— Meghalni? Miért éppen mi, haljon meg más!

A férfi az asszony keze után nyult, az megrémülve rántotta vissza, de már a másik pillanatban mintha meg akarná kérlelni a férfit, maga nyujtotta feléje.

Megcsókolta a kezét, az egyiket, a másikat, mindakettőt. Aztán magához vonta az asszony fejét és egész arczát belemélyesztette hajába. Mindaketten ott állottak szemben az ablakkal, nem törődve vagy nem gondolva a világgal, az ablakkal, melyen át egy-egy ideges női fej látszott be egy-egy pillanatra.

A férfi megérezte a tekintetet és mig az asszony szőke feje mellén nyugodott, maga körül nézett, álmosan, szóvakozottan, és tekintete találkozott a nagy leány kémlelődő, vizes, különös szemeivsl.

— Az ajtó! — kiáltott kivülről Renée és bejött. A mikorra közéjük ért, már ismét egymás közelében ültek, mindketten másfelé nézve, a tiszt ő felé, az asszony a férfira, diadalmas, boldog, önfeledt mosolylyal, piros, nedves ajkai körül. Megkuszált hajával, fényes szemeivel, reszkető piros szájával: egy Rubens-féle szépség, tökéletes és élő.

Renée a hogy ránézett, szinte megdöbbent töle. És mintha valami irigység-féle kelt volna föl benne, újra czinikus lett:

— No, kibeszéltük magunkat, jerünk — jön a férj.

Az ajtóra néztek mind a ketten, aztán hogy ott nem láttak senkit, mosolyogtak. Nem nagy kedvük volt felkelni. A leánynak kellett szólingatni újra:

— Jerünk, jerünk!

Végre is menniök kellett. A tiszt kezet csókolt, előbb Renéenek, aztán az asszonynak, a ki most nem akarta hagyni s egészen elvörösödött az erőlködésbe. De a katona megcsókolta mégis, aztán kérdőleg nézett rá.

— Valamit kell magának mondanom — súgta.

A férfi figyelmesen nézett rája.

— Majd máskor.

— Lesz még nap, — szólt Renée.

— Tudja, hogy a kís gyermekem meghalt! — mondá alig hallhatólag Hanna.

— Szegény! — mondá a tiszt egy kissé szórakozottan.

Ismét összenéztek; Renée és a tiszt egy kissé elmosolyodtak, de a másik pillanatban nagy komolyan fogtak kezet ujra.

A tisztnek kellett előbb kimenni. Renée tuszkolta:

— Sebesen, sebesen meglátják!

Nem látta meg senki, ők sem látták már a másik perczben, valósággal eltünt.

Az asszony kereste, nézte, csodálkozva, mámorában egészen naivan sajnálkozva a fölött, hogy nem látja már.

— Jó, hogy utána nem fut, fog még maga utána is futni! — szólt Renée besegitve Hannát a kocsiba.

A szőke asszony felbiggyesztette ajkát:

— Bánom is én.

Vig, beszédes, szinte könnyü lett, mint egy rab-madár, ha érzi, hogy megint megnőtt a szárnya.

— Nem bánom, nem bánom a mit tettem, ezelőtt azt hittem, meghalnék utána nyomban, ha megtenném, de látom, nem kell azért meghalni.

— Azt még nem.

— Dehát mit is tettem én. Mondja, mit tettem?! Én nem csaltam meg a férjemet és nem is fogom soha.

— Soha?

A szőke asszony elgondolkozott, aztán szomoruan, lassan mondá:

— Soha.

— Jól van, beszéljünk másról.

Egyikük sem szólt egy szót sem többé.

Az egyik: savanyu, unott, részben nyugtalan, zavart hangulatban, fázva huzta magát a kocsi zugába; a másik: elárasztva a gyönyörűség eddig ismeretlen melegétől, megfogta a hideg leány fagyos kezét és kezeivel rátapadva hallgatagon kérte:

— Ne haragudjék rá, tartson vele! . . .

Az asszony lakásához értek. Az hivta még Renéet fel egy kicsinyt. A leány nem akart.

— Csak menjen maga. Jobb ilyenkor egyedül lenni. Láttam már, maguk asszonyok leborulnak a diványra arczczal és mindenféle édes dologra gondolnak. Ha aztán jön a férj, arczukat feléje forditják és mosolyognak édesdeden tovább . . .

— Megint bánt? Isten önnel!

— Isten vele! Ne tegyen nálam nélkül semmit.

— Nem! — sugta vissza Hanna.

— Nem teszek semmit! mondogatta magában.

— Megtenném érte bármit! bármi lenne! — mondogatta másnap este magának, hogy egyedül ült a nagy, sötét ebédlő ablakánál.

— Mindent! — mondá félhalkan magában.

És először keletkezett szivében gyülölet férje ellen, mert az itt volt mellette, akadály abban, hogy azt tegye, a mit akar.

Ez a fölforró, keserű gyűlölség szinte jól esett neki.

— Rossz ember, megölte az elsőt, ő akarta, hogy meghaljon. Akarná, hogy meghaljak én is. Hát akarja! Ezt gondolta magában egy reggel és ettől fogva nem tudott férje szemébe nézni.

— Gyűlölöm, gyűlölöm, gyűlölöm!

Olyan jól esett gyülölnie! Egészen betöltötte ez az érzés és jól esett valami bosszura gondolnia. Egy pillanatra eszébe jutott a válás is... De megiszonyodott a botránytól, félt anyjától, aztán mi lesz a sorsa *akkor?!*

Erőnek erejével fönn akarta hát tartani a régi állapotokat, foglalkozott a jövendőre vonatkozó házi gondokkal is — és e közben mindegyre átczikázott agyán egy ismerős asszony mondása:

«Csak egy okot tudok arra, hogy megcsaljam férjemet: ha bosszút kell rajta állanom.«

És lassan, lassan a fejébe vette a második szőke asszony, hogy neki bosszút kell állania az elsőért. Lassan-lassan egészen belebonyolódott a gyűlölködés édes tervezgeté-

seibe. A mikor ideért, akkor már nem igen contemplált erkölcsi kérdések fölött. A pezsgő mámorához hasonlatos érzés töltötte be egészen; megismeri végre az igaz szerelmet, azt, melyet a férje eddig elfödött előle. Reszketve várta azt a pillanatot, remegve a férfit. Az el is jött végre — egy pár nap mulván, polgári ruhában. A férj nem volt otthon, alig egy negyedórája ment el, az utcza tulsó végén még találkozhattak is. A tiszt egy vizitkártyát küldött be, az asszony kiment hozzá — elküldte; de azután utána ment, izgatottan de nem feledkezve meg arról, hogy most hazudnia kell. Odaszólt a szakácsnénak:

— Kati, az ebédre vigyázzon, átmegyek a varrónéhoz.

VI.

— Mit kémlel? — igy szólt Hanna másnap este Renéehez, szinházból hazajövet.

A nagy leány nem felelt, csak nézett reá tovább csodálkozó szemmel, gúnyosan lefelé görbitett ajkakkal. Csak a kapuhoz érve, a búcsuzásnál szólott:

— Ostobaság volt, de maga lássa...

Az asszony rohant fel a lépcsőn, hamar levetkőzött, ágyba bujt s mig férje ugyanabban a szobában egy pár magánlevelet irt, azalatt ő — egy könyvbe rejtve, mintha annak lapjait olvasná — olvasta a «levelet».

Ritkán kapott levelet, de ő maga gyakran irt. Ha olvasta a férfiét, ha irta a magáét: egyképen megrészegedett, feje bódult, nem bánt semmit, nem fél semmitől. Szerelmével való irásbeli foglalkozása még nagyobb kéjt okozott neki, mint a rövid találkák különféle helyeken, elrejtett sétatereken és egyebütt. E találkozókra menet mindig rossz gondolatok kinozták, mintha a halál karjaiba is menne ugyan-

akkor, a midőn az édes karokba lopódzik. Azonfelül úgy képzelte, hogy mindenki utána kutat, mindenek őt kémlelik. Renéetől is remegett, mert — ugyan maga se tudta miért — úgy sejtette, hogy az is szereti azt, a kit ő szeret. Nem tudta soha hogyan áll a rejtélyes leánynyal, mikor fogja az leleplezni férje előtt. Félt is; minden második, harmadik találka után esküdött, hogy nem megy többé, most még nem késő, legyen vége mindennek. Szakitani akart, menekülni, élni akart, — nem lehetett többé. Mennie kellett előre.

Sietve, előre, a halálba!

Néha — láza támadt — égő szomjusága a halál után. Siettetni akarta az útat odáig. Vakmerő volt a botorságig, szinte szemérmetlenül hivta ki a katastrophát.

Renéenek bevallott és apróra elmondott mindent, sőt anyjával is megsejttette a dolgot. És amikor az könyörögve kérte, majd parancsolva követelte a viszony abbanhagyását: daczos lett és azt mondta, ő már asszony, tehet, a mit akar.

Olykor — épen találkára menve — ha férje kérdezte: hová mégy Hanna? torkát égette a felelet:

— Találkára megyek!

Csak a szegény megbotlott asszonyok

házi szentje — az ösztönszerü ravaszság — óvta attól, hogy igy nem felelt. De végre az sem tudta megóvni, zavart és erőszakolt okokat talált ki gyakori magányos sétáira:

— A képtárba megyek.

— Magad?

— Magam: a képeket nem lehet nézni mással.

— Megint Renéehez mégy, rád unnak.

— Renée férjhez megy, segiteni kell kiválasztani a kelengyéjét!

— Találkoztam Renéevel, hisz esze-ágában sincs férjhez menni.

— Csak nem mondja el neked!

— Mért ne?

— Mert mindent kikottyantasz!

— Én?

Még azt is ráfogta a derék, hallgatag férjre, hogy pletyka.

Minduntalan inconsequentiákba esett, úgy bebonyolódott a hazugságokba, hogy legjobban szerette volna a rettenetes bogot — egyszerre elvágni egy pár szóval, a mit a férjhez intéz:

— Én magát megcsalom, Hetek óta csalom, a legmerészebb és legszemérmetlenebb módra. Mindenki tudja, csak ön nem tudja. Mít akar ön tenni?

Voltak perczei, a mikor iszonyatos késznek tetszett előtte igy kereken megmondani mindent.

De csak a katastropha kerülgetéséig jutott el. Ott visszarettent, szive hangosan dobogni kezdett, hangja elfult, elhallgatott.

Egyszer este, a mint a diványon feküdt, férje leült mellé s haját simogatva, zenéről beszélt neki. Bécsben volt és végighallgatott valami monstre-hangversenyt. Tele volt vele.

— Hagy békén az örökös muzsikáddal, beszélj inkább másról.

— Miről?

Az asszony késett a válaszszal. Aztán halkan mondá:

— Sajnálod-e még az első asszonyt?

— Nem! — mondá határozottan a férfi.

— Nem! — ismétlé szinte sipítva Hanna. — Hát engem sajnálnál-e, ha épp úgy tennék veled, mint az első és azután megölnél engem?

A férfi rászoritotta fejét az asszony testére:

— Minek ilyen őrültségeket beszélni?

— Édes fiam, ezek épen nem őrültségek! — szólt Hanna olyan lágyan, hogy a férfi szinte beléje reszketett.

— Nem őrültségek? Hát mik?

— Lehetnek komoly dolgok. Mi biztosit engem, hogy az első asszony levegője, a miben itt élt, meg nem mérgezett engem.

Hanna érthetővé akarta tenni férje előtt, hogy nem volna abban semmi csodálatos, ha megcsalná ő is. A rendesen csendes kis asszony csodálatosan éles és finom dialectikával fejtette ki: mennyire érthető volna az, ha megcsalná.

— És még sem tenném, nem tenném, ha úgy szeretnék valakit, hogy belehalnék! — mondá végül, szárazon, hazugsággal végezve szívének, őszinteségének ezt a csodálatos kitörését.

A férj csak hallgatta, hallgatta és e közben csak egyszer-egyszer szólt:

— Borzasztó beszéd, ne mondj ilyeneket! Még csakugyan azt hiszem, hogy rossz asszony vagy!

— Te phantasta, az egész családod az!

— Én nem értek semmit abból, a mit beszélsz.

— Hagyj békén, hagyj békén, az ember haza se merészel már jönni; azt hinné, hogy itt gyönyörűség fogadja, pedig ilyen hagymázos beszédek . . .

Az asszony végre is elnevette magát, mélységes megvetést érezvén a férfi iránt, a ki annyira elbizakodott, hogy el sem tudja képzelni: őt is meg lehet csalni!

Nem, ez előtt nem lehet leleplcznie magát, ez még azt sem érdemli meg, hogy vallomást tegyen neki, ennek tények kellenek!

Hát lesznek tényei is, csak várjon egy kissé!

Elhatározta, hogy névtelen levelet ir neki melyben figyelmezteti valamelyik találkájára. Meg is irta — elváltoztatott betűvetéssel — hogy itt, meg itt és ebben az órában legyen ott, meg fog győződni — mit cselekszik felesége.

Feladta a levelet a postára és szinte kéjjel várta a — katastrophát.

A katastropha elmaradt, hanem a levél feladását követő napon jelentkezett a férj.

Hozzá hozta a levelet, nevetve, kiszélesedett ábrázattal és elbeszélte, hogy megrémült, a mikor megkapta, kiszaladt az utczára, épen találkozott Renéevel, a ki észre vette rajta a bajt.

Kivallatta, ő végre is megmutatta a levelet. Renée nevetve ismerte föl az anonym levélben az ő elváltoztatott irását.

— Ha jobban megnéztem volna, ha a szememet akkor el nem futja a vér, úgy én is ráismerek azonnal. De — szólalt meg egyszerre ijedt komolysággal a férj — jövőre nézve

kikérek magamnak minden e fajta tréfát. Nem tűröm asszony, tetszik érteni, nem tűröm. Az ilyen tréfákból baj lesz, én pedig nem szeretem a kellemetlenséget...

— Hátha nem tréfa, hátha igaz volt, hátha csakugyan rám találtál volna holnap azon a helyen, azzal az úrral.

— Te jelentetted volna fel magad?

— Miért ne? Hát mi van abban? Hátha én már unom ezeket a zavartalan rendez-vous-kat?

— Te, neked valami bajod van!

— Lehet, szólt az asszony tréfásan, mosolyogva, megmutatva férjének ragyogó, ép, kicsiny fogait.

— Félni kezdek tőled!

— Az jó is lesz, jobb későn, mint soha.

— Későn?

Hanna elkaczagta magát és belekapaszkodott férje rendesen fésült hajába.

— Ó te csacsi, te csacsi!

Ujra rendben volt minden; a férj nyugodtan ment bureaujába, az asszony lázzal irta tovább leveleit és igérte a találkákat, melyeket pontosan be is tartott.

Egy kis család már tudott viszonyáról. Beszélni kezdtek róla.

Renée eljött hozzá és igen rosszkedvűen tudtára adta:

— Barátom, itt elválunk!

Magára maradt, nem fogta kezét senki, rohant előre, — akadálytalanul.

De a bukás utját hirtelen elállotta valami: a tisztet áthelyezték vagy áthelyeztette magát valami kicsiny faluba.

VII.

A tiszt már új állomáshelyéről írta meg neki áthelyeztetését. Írta, hogy nincs messze, gyakran bejön hozzá, de ezenfelül is elég egy sora és azonnal mellette terem. A levél megdöbbentette az asszonyt, csaknem egy egész óráig érezte azt a kínt, melyhez fogható nincs a világon: az elhagyatott, a mellőzött, a hiúságában megsértett, a szivében megtiport asszony gyötrelmeit. De mert olyan természete volt, hogy a rosszat nehezen tudta elhinni és a rá nézve kedvezőtlen dolgokat genialisan ki tudta magyarázni: hát kimagyarázta a tiszt áthelyeztetését is, és az óra elteltével is elfakadván sírva: sajnálta a katonát, a ki kénytelen távol élni tőle, így kivánja a zsarnok rend, oktalan, irigy rettenetes elöljárói, a szervezet . . . De miért is nem hagyja ott az egészet, miért nem él egészen neki. Annyi józansága mégis maradt, hogy belátta: nem megy ez mégsem olyan könnyen.

A szomorú levéllel egyetemben még egy

váratlan levél érkezett Nagynénje írta, Frida, a ki alig volt nála tiz évvel idősebb, de a sok gyermek testét és eszét is korán megvénítette. Frida fellengős stilusban adta tudtára, hogy viszonyáról beszélnek már, a család majd elsülyed szégyenében, apja már a kávéházba se mer menni, az ügynökök beszélnek róla. Az Isten szerelmeért hagyja abba, hagyja abba, mert nem tudják elviselni, Bécsbe költözködnek, ha ez így tart. «Az erkölcstelen asszony a társadalom szemete,» ez a német nyelven irott mondat sűrün fordult elő a nagyon is művelt stilusú levélben, melynek csattanója az volt: férjed első asszonya is ha idejekorán meggondolta volna, — te még meggondolhatod! Egyáltalán a levélben nem annyira benső erkölcsi, mint inkább külső praktikus és tisztességi szempontok uralkodtak. Elolvasása után Hannát a méreg egészen hideggé tette, zöldre festette arczát, még szemeit is. A szelid asszony tombolt dühében, elfeledkezett magáról, hangos szavakat ejtett: «ez gyalázat . . . ilyet írni . . . még egy szakácsnénak sem . . !» úgy méltatlankodott, mintha a nagynéne állításaiból nem volna igaz egy szó sem, és talán el is feledkezett a történtekről, másképp nem írhatott volna oly gőgös méltósággal . . . «Nem érdemesítlek arra, hogy tagadjam vádjaidat, a te rágalmaid,

kiről tudom, hogy urad egy hivatalnokával még nem régiben is benső viszonyban voltál . . !»

A mint elküldte a levelet, azonnal megbánta. Az inas után szalajtatott, de már hiába. Gondolkodóba esett, majd felöltözött és maga ment nénjéhez.

Épp az ügyében tárgyaló családi tanács kellő közepébe érkezett. Ott ültek valamennyien a kék atlasz bútoros nagy hideg salonban És nem ittak sem theát, sem kávét, a férfiak nem is szivaroztak. Szomoruság, zavar, valóságos fölháborodással beszéltek már egy félóra óta össze-vissza mindent a házassági hűség elméletéről és a fenforgó konkrét esetről. A ház úrnőjének felnőtt leánya, egy fekete, bársony szemű szépség hallgatott csak és zavart tekintettel, sírásra hajló ajkakkal úgy járt föl s alá itten, mint egy álomkóros. A rokonok között ő sajnálta igazán az elkábult Hannát és talán a nagyapa, kit szintén becsaltak a tanácskozásba. A töpörödött öreg zsidó ember erősködött a mellett, hogy az egészet nem hiszi, most szokás ilyet beszélni minden asszonyról. Nagyobbára magyarul beszéltek, csak az öreg szólt német zsidósággal:

— Ha nem szereti az urát, hát el kell választani . . . Kálmán adja vissza a hozományt; mind egy krajczárig vissza kell adnia . . .

— Nem bolond! — szólt a megsértett nagynéni férje, kit gyomorbajos létére roppant elkényeztetett a feleség. Ő haragudott a legjobban Hannára.

— Az ilyen asszonyt meg kéne ölni! — kiáltotta és feleségére nézett.

Az igent intett a fejével és megint elővette a levelet, hogy megmutassa mindekinek:

— És ilyet mer irni, még ilyet mer írni... nekem!

— Neki! — kiáltotta a gyomorbajos férj végkép elkeseredve.

Keserítették, tüzelték egymást. Tivadar, tizenegyéves kis fiu, a ki egy szögletben meghuzódva, mohó kiváncsisággal hallgatta a vitát, szintén majdnem elkiabálta magát, de igy észrevették volna és bizonyára kikergetik. Hallgatott hát, de beszélt itt mindenki, gyakorta, egyszerre:

— Útazzon el, el kell útaznia...

— Lánykorában se volt más... Nem ma kezdte a dolgot.

A házi orvos, ki örökké itt ült, Faustból, Bálint utolsó mondásaiból idézett. Hanna édes anyja egy kövér, szelid és nem okos asszony, kinél kölönben is könnyen járt a sirás: hangos zokogásban tört ki. És sirt mindvégiglen, nem felelve a minduntalan hozzá intézett kérdésekre,

nem hallván semmit a rettenetes beszédekből. Pedig minden hozzá intézett mondásnak az volt a refrainje, hogy meg fog halni lánya szeméten, mint az első asszony...

— Úgy jár, mint az első, az lesz a vége!

Ezt hallotta Hanna, a mint hirtelen benyitott. Aztán csend lett egy perczre, mindenki elhallgatott, nagyon kevesen néztek az ajtó előtt mereven álló asszonyra. A gyomorbajos férj, az rárivalt dühösen.

— Hogy mersz te ide jönni!

Majd fölpattant székéről édes anyja és dühös sirással tartott feléje. Fölemelte kezét, meg akarta becsteleniteni az egész társaság előtt. De a mint egész közel ért leányához, az reávetette magát, körülölelte, fejét eldugta széles mellén és zokogva kiáltotta:

— Szép emberek, jó emberek!... Mit tesznek velem... Egy szó sem igaz!

— Esküdjél meg! — motyogta a nagyapa.

Hanna sirva esküdözött. Egyszerre megváltoztatta véleményét csak nem mindenki. A nagy fekete lány segitett zokogni a szegény asszonynak; a mamának egyszerre fölszáradtak könyei. Még csuklott, fuldoklott egy kissé, de egészen magához tért. Megeskettette leányát, hogy a mi gorombaságot irt nénjének, nem

igaz, megeskettette, anyja életére eskette, hogy a tiszttel többé nem fog beszélni soha!

Hanna megesküdött erre is és anyja mellén egészen ellágyulva, szánta-bánta bűnét és bizott, nem: bizonyos volt megjavulásában. Sohse fog beszélni véle, nem, többé soha!

*

Kifáradva, nagyon hamar elaludt ez estén. Rendkivül mélyen aludt, de két órakor éjjel már fölébredt. Egyedül volt, félt, meggyujtotta a lámpát. Emlékezett a tegnapi rágalmakra, az esküvésekre, melyek közül az utolsó: torkát fojtogatta.

— Nem találkozni vele többé . . . soha többé!

Majd megfult és majd megőrült, a mig az eskü kényszerét komolyan vette. De egyszerre, csaknem minden átmenet nélkül nem vette többé komolyan. Sőt inkább, ha nem esküdik vala meg, nem jutott volna ilyen hamar a levélig. A kényszer sürgette, hogy szabaduljon minden kényszertől, összes kötelességeitől, minden tisztességtől.

Fölkelt és azonnal irt a tisztnek, hogy el akar vele menni. Ott akar élni, a hol ő, máshol nem tud.

Férje fölébredt s a másik szobából bekiáltott:

— Megint mezitláb járkálsz éjjel, megfázol.

— Dobd be a papucsom, ott van az ágyad előtt.

A férj bedobta, az asszony irt tovább. Rövid levelet, de olyant, hogy egy katona nem felelhetett rá mást, csak ezt: igen, megyek érted!

Irta, hogy jön és Hanna egészen megrészegedett a készülődés gondjaitól. Nem törődött többé a katastrophával, elfelejtette végkép elődjét, úgy hitte, nem a halálba, hanem az életbe, a gyönyörüségbe rohan lázas sietséggel.

Szinte kéj volt megirnia férjéhez az utolsó levelet. Egészen ellágyult a mig írta; fuldokló — édes zokogásba tört ki az újra, meg újra megírt búcsúzó sorok fölött. Csak azt sajnálta, hogy mind ezt megtudja anyja is, a ki kétségbe fog esni és nem lehet majd lecsillapitani semmivel.

Írt anyjának is. Férjének, anyjának hosszan bízonyitgatta, hogy mind ennek így kellett történnie, *ez meg volt írva,* el nem múlhatott fölötte. De jól is van így, mert így boldog.

Férjét nem szerette sohasem — ezt megírta világosan.

— És tudom, hogy nem tudnám szeretni soha! — ismételte háromszor, négyszer öniga-zolásul és vigasztalásképpen.

— Irtózom töle, első feleségének hideg árnyéka ágyamban lakik!

Kiméletlen, kegyetlen, rideg volt; olyan gonosznak, olyan önzőnek látszott e levélből, a milyen jó, öntudatlan és naiv vala szíve legbensejében, a hol az embernek lakozik igaz arcza . . .

Szerdán kellett elmenniök és már kedden reggel kereste a helyet, a hová lefogja tenni a levelet férje számára.

A zongorára teszi, oda, a hova férje leszokott könyökölni, a mikor hallgatja az ő zongorázását. A Chopineket, a Schuberteket, a mikre úgy elszokott lágyulni, hogy szeme is megnedvesedik.

Ennek a nedvesülő szemnek a hirtelen feltünése, phantasiájában egy kissé megremegtette kezét kedden este.

Végre is, nem habozott sokáig, letette a levelet és elment — aludni. Aludni!? Inkább virrasztás volt az, valami láthatatlan halott fölött. Egészen összetörődve tápászkodott fel ágyából negyed öt órakor. Észrevétlenül surrant ki a salon ajtaját, mely a lépcsőházra szolgált. Csak egy éppen hazatérő diák látta meg és a viczeházmester, a ki kinyitotta a kaput, seperte a ház elejét és közönyös hangon köszöntötte «dobre rano!»

— Jó reggelt! — köszöntötte a szomszéd utcza sarkán a tiszt.

— Jó reggelt! — köszöntötte a fiakkeres.

Körülötte pedig úgyszólván éjszaka volt még. Hideg, nyirkos éjszaka; fázott. A tiszt hozzányomta arczát: hideg volt.

Az asszony bepólálta magát egy plaidbe úgy, hogy csak szemei látszottak ki belőle. Csak feje égett, minden más testrésze fázott.

— . . . Tudja-e mit tesz? — kérdezte a tiszt.

— Tudom, — felelte az asszony.

Kiértek a vasúthoz. Egy kissé várniok kellett még, hát sétáltak. Hanna két ismerős birtokost látott meg. Reszketett, hogy megismerik.

— Menjünk, menjünk innen, bújjunk valahová!

Kimentek az utczára.

— Még van idő, ne menjünk-e vissza!?

Hanna nedves szemeit a katona felé fordítá!

— Maga le akar rázni!

A katona erősen magához szoritotta és szólt:

— Előre!

Többé nem törődtek az ismerősökkel, jártak-keltek a perronon, a férfi egyszer meg is nevettette az asszonyt, a ki mégis megtántorodott, a mikor fel kellett szállania a coupéba. A tiszt emelte be.

És fütyült a gép, zakatoltak a kerekek. Budapest eltünt a háttérben, az ablakokra már is más tájék képe rajzolódott, — egy óra alatt oly messze voltak!

A nap sütött, a levegő vizes volt még, de már meleg; parasztok, állatok, fák, bokrok, virágok, zöld, fekete rög, lágy és szagos levegő — mindaz vette őket körül, a mi olyan kedves, olyan új, olyan üditő a budapestinek.

— Örökké foglak szeretni! — mondá az asszony.

— Én éppen úgy! — szólt a férfi.

Kiszálltak és mentek befelé a faluba.

— Megölöm azt, a ki változtatni akar ezen az állapoton! — gondolta magában a férfi.

— Megölöm magam, ha változtatni akarnak ezen az állapoton! — gondolta magában az asszony.

És mind a kettő szive mélyéből el volt arra határozva, a mit gondolt. Sőt szivükben gőgösen kihivták a sorsot.

De a sors, vagy az a valami, a mit az okos emberek a dolgok rendjének neveztek el, máskép határozta.

Mintha csak azt mondta volna: majd, a mit én akarok!

VIII.

Éltek a faluban, csendesen, egy napig, két napig, három napig. A napok egy kissé hosszúak voltak, de végre is mindennap este lett és minden este hazajött a tiszt és el sem ment reggelig.

Az első napokon nagyon jól érezte magát Hanna. Vett egy csomó kis kacsát — sárgák, pihések voltak még — s nézte, milyen vigan vannak azok a ház előtti pocsolyában. Beszélgetett a háziasszonyával, kötött is — a mit kis leány kora óta nem cselekedett, — megforditotta egyik ruhája derekát, barátságot kötött kis paraszt gyerekekkel, sétálni ment az erdőre.

Úgyszólván aludt és álmában tett-vett mindent az első két napon. Azok, a miket elhagyott, férj, társaság, anya — az egész Budapest: mint valami álom-kép, úgy tünt fel előtte egyszer. Egy-egy perczre kínozták is e képek, de csak úgy, mint egy rossz és rejtelmes álom. Gyakran ébredt föl belőlük arra,

hogy «hátha ezek nincsenek is és ő csak álmodott!?»

Nem volt nagyon nyugtalan. Hiszen nem bántja őt senki, nem jön utána senki, a férj — úgy látszik — belátta, hogy nem lehet változtatni a dolgon; ennek igy kellett lennie és nem csinál skandalumot, hallgat, hallgatni fog örökké. Valószinüleg szép rendben meginditja ellene a válókeresetet; elválnak, ő azé lehet, a kit szeret, a férj pedig elveszi — a harmadik szőke asszonyt.

Mintha romlott volna Hanna az utolsó időben, mosolygott magában, a mint arra gondolt, hogy a harmadik is — utódja lesz az elsőnek. És összehúzta szemöldökét, összeránczolta homlokát, arról gondolkozván, hogy milyen gyáva az a férj, hol maradtak mérgei, hol van bosszúállása? Nem mer még csak mozdulni sem!

Ah, ha ide jönne! De nem jön, mert fél a kellemetlenségektől.

Múlt nap, nap után; a férj nem jött, levelet az asszony hiába várt, nem jött az. Nem jött senki; az a világ, melyet elhagyott, nem hallatott hirt magáról, messze zúg valahol, nem törődve többé vele.

Hanna mohón nézegette az újságot az ötödik napon. Keresett benne valamit, maga

se tudta mit. Nem lelt semmire, a mi érdekelné. Másnap a Hymenben talált egy hirre, mely megrázta és izgatottá tette. Renée jegyet váltott azzal a mérnökkel, a ki mindig utána járt, bár nem tudta, hogy miért is cselekszi.

— Férjhez megy ahhoz, a kit nem szeret! — kiáltott fel Hanna és valósággal ingerült lett. Írni akart Renéenek: ne tegye, ne tegye! az Isten szerelmeért...

Másnap már lecsillapodott, más dolgok jártak az eszébe, nagyon szórakozott volt, nem tudott arra gondolni, a mi körülötte van, mindig azt látta, a mit nem láthatott, a messzire valót, a mi nincs itt.

Este kiült a ház elé. A falu rettenetesen csendes volt, fülei zúgtak e csendtől. Majd csengést hallott és hallott végre olyan zúgást, mint a milyen Budapest felől, a zugligeti lakásba szokott fölhangzani.

Szinte imádkozott, vajha jönne már Gusztáv, kinek még tegnap be kellett mennie Budapestre. De az nem jött az esti vonattal és hiába vette bizonyosra, nem jött meg az éjszakaival sem.

Talán kocsin jön ki, éjjel vagy hajnalban?

Már megvirradt és még mindig várta.

Kilelte a hideg, a mig félig levetkőzve az ablaknál álldogált. De nem is vette észre, hogy

beteg, annyira konczentrálta egész létezését egy gondolatban: talán nem is, nem is — jön többet?

Reggel lett, sem a tiszt, sem sürgönye nem jött. Szegény asszony, bár tudta, hogy délelőtt nem érkezik vonat, kiment a pályaházhoz és ott ácsorgott — úgyszólván egész délelőtt.

Beszélgetett az őrrel, vasúti tiszttel, kérdezősködött, hogyan jönnek és mennek a vonatok.

A tizenegy órai vonatra aztán felült és ment Budapest felé, haza... Haza? Itt nem volt otthon többé. Szülei háza? Nem mert abba az útczába menni. Kerülgette, végre megközelitette, fölmenni még sem merészelt.

Talán Renéehez megy föl, ott megtudhat *mindent*. Nem, legelőször is Gusztávval kell tisztában lennie.

Félelemmel bár, mégis be tudott lépni a tiszt régi és most is föntartott lakásába.

Nem találta otthon, csak legényét, a ki a gazda parádés csizmáját kefélte éppen; fütyörészve, pengetve a sarkantyút rajta.

A katona urasan akart beszélni és Hanna voltaképen megsem értette mit mond. Elutazott Gusztáv ma reggel — ez bizonyos volt, de a szolga mintha más egyebet is mondott volna,

talán emlegette a szabadságot is, és hogy nem jön vissza. Ma nem jön vissza, vagy sokáig nem jön még? Kiment hozzá, vagy elment? Nem értette, csak érezte, hogy valami nagy szerencsétlenség történt vele.

Elhagyatva, megbélyegezve, megalázva nyomorultabbúl, mintegy mindenünnen kivert kutya, oh be sokan járnak itt fent ezeken az aszfaltozott, fekete jávorfával szegélyezett, díszes és vidám útczákon. Milyen jó volna — rájuk nézve — ha legalább ráismernének egymásra, de nem ismernek, de nem látnak senkit, azt hiszik egyedül vannak egészen; nincsen más vesztes, nincsen más nyomorult, csak ők.

A kis szőke asszony a mint csendesen végig kacsázott az útczákon, nem látszott más rajta, csak az, hogy nagyon, de nagyon ki van fáradva, puha és finom talpacskái egészen kimarjulhattak a szurkon meg a köveken. Nem látszott más rajta, csak a szeme esett be egy kissé, csak a szép, édes szája görbült valamicskét lefelé, mint a gyerekeknek, mielőtt sirásba fognának.

El volt fáradva nagyon, ki volt merülve végkép.

Miért is nem mert kocsiba ülni? Miért nem mert megszólítani egy bérkocsist, miért

nem tudott volna most szólni senkihez, egy hangot sem?

Ment, mendegélt, arra, a merre mikor hitves volt valaha, alig mult egy hete . . . nagyon, nagyon régen.

Ösztönszerüleg, az elhagyatott, a nem elegáns útczákon ment, nehogy ismerőssel találkozzék.

Mégis talált egyre. Az útcza másik felén ment férjének irodaszolgája, de vállán hiányzott a bőrtáska, fején se volt az ezüstözött monogramm *K. O.* Keztyű volt a szolgán és czilinder, mintha azóta úr lett volna. Ur lett bizonynyal, még fixirozta is egy kissé az asszonykát, mintha ismerné, s mintha ismerni akarná, most a kalapjához nyult, köszönni akar, de még sem köszön, — tovább megy.

Mégis jó az Isten!

Csak tovább kacsázott az asszonyka, mindegyre beljebb a városrészbe. Vajjon áll-e még hitveságya a vörös szobában? Igen, el kell oda mennie még egyszer. Oda kell menni, akármi, történik is. Szemben kell állnia férjével, látnia kell, beszélni vele. Valami, a mi elmaradt, annak meg kell történnie. El kell — talán — durrannia egy fegyvernek; esni kell egy halálnak, megaláztatás, szenvedés, sirás, piszok, szitkolód-

zás, mindez még hátra van, — hol van, mért maradt el?

Nem volt többé józan, lázban volt, különben nem cselekedett volna ilyent.

A hátulsó lépcsőn szaladt fel, a hol csak egy-két ismeretlen emberrel s egy morozus cseléddel találkozott, a kinek az volt a legfőbb gondja, hogy a dézsájával egy kissé bepiszkolja a ruháját.

Fent a lépcsőházban sem talált senkit, de a lakásban bizonynyal otthon voltak; minden ajtó tárva-nyitva, odabenn dörömböztek, szögeztek.

Belépett az előszobába, ott össze-vissza volt minden butor, mint mikor hurczolkodnak. A salonba ment, az már üres volt, egy tót asszony épp surolta a padolatját. Az ebédlőben ismeretlen férficselédek pakoltak, hordárok emelgették a holmit. Mi történhetett itt?

Nem merte megkérdezni, nem merte tovább nézni ezt a rettenetes munkát. Lement a házmesternéhez, de nem találta otthon, csak a gymnasista fiát, a ki épen rajzolt a konyhaasztalon és meglepetésében — hogy meglátta az asszonyt — lelökte a tusstálat a földre.

A diáktól megmerte kérdezni:

— Mit csinálnak fönn?

— Elviszik a butorokat.

— Hova?

— Gráczba.

— Gráczba? . . .

— Kálmán úr oda ment lakni.

— Mikor?

— Van már egy hete is.

— És nem jön vissza?

— Azt mondta, nem jön soha többé vissza.

— Volt itt az anyám?

— Egyszer, az elmult héten.

Hanna nagyon szerette volna megtudni, milyen volt anyja, itt időzvén; beszélt-e férjével? De még a fiúval sem mert egyenesen beszélni, hát csak azt kérdezte:

— Egészséges az anyám?

— Nincs semmi baja.

— Nem hagytak nekem itten levelet?

— Nem.

— Nézze meg Béla, talán mégis van.

A fiú felkutatta a lakást, de nem talált semmit. Hanna egy darabig még ott állott a konyhában, szó nélkül, aztán elment.

Ment; megindult, maga sem tudta hová. Csodálatosképpen most még — hogy férjétől teljesen megszabadult — elhagyatottabbnak és szerencsétlenebbnek érezte magát. Nem érzett többé lábai alatt egy csepp szilárd talajt sem, szédült.

Szédülő fővel, szinte öntudatlan, útját anyja háza felé vette. És egyszerre csak otthon volt, bent az előszobában, az öreg szakácsné előtt, a ki most is — mint rendesen — megcsókolta a kezét, mondván csendesen:

— Megjött a nagyságos aszony?

— Itthon vannak anyámék? — kérdezte Hanna erővel kényszerítve összetapadt, égő ajkait a beszédre.

A cseléd kitárta a hálószoba ajtaját, a leány belépett anyjához.

Homályos volt a szoba, nem igen látott az első pillanatban. A rollók leeresztve, a tükrök bevonva, csupa feketeség. Ez a gyász volt az első, a mit megpillantott.

Elsikoltotta magát: «Valaki meghalt!»

A szoba valamelyik zúgából, a földről zokogás hallatszott feléje. Keserves, dühös zokogás, anyja ismert sanguinikus sirása.

Ott ült az öreg asszony, egy — a puszta földre helyezett — vánkoson. Hanyagul öltözködve, egészen abban a situatióban, a miben a vallásabeliek szoktak lenni, valamely nagy gyász, közeli rokon halála után.

Egész alakjában megfogyva, kékbe játszó arczczal, megőszülve, szinte felismerhetetlenül megváltozva, ott ült előtte; mozdulatlanul, alig törődve azzal, hogy íme előtte áll az, a ki

elveszett volt; nem szólt hozzá, nem nyujtotta ki feléje karjait. Sirt, csak sirt.

Hanna lehajolt és megcsókolta édes anyja kezét. Az hagyta, de úgy látszott, mintha tudomásul nem venné. Leánya ott állott előtte könnyezve, megtörve és nem volt hozzá egy szava.

Perczek teltek el, mig az öreg asszony megszólalt, akkor is mintha magához beszélne:

— Mit tettél, mit tettél, megölted magadat, megöltél engemet!

Mint valami szomoru imádságot, úgy, ismételte megint:

— Mit tettél, mit tettél ...

Hannának minderre nem volt egy szava sem; napernyőjével megtámaszkodva egy szőnyeg bogában, maga elé nézett, meghajolva, megtörve, mind csak arra gondolva, hogy ő az, a kit hallottszámba vesznek, ő az, a kiért gyászolnak, ő érte fetreng kínban, a földön édes anyja.

Undorral telt el maga iránt, szerette volna lehányni, letépni magát — magáról.

Anyja ismételte siránkozását, de egyszerre kitört belőle minden keserűség. Fölugrott, leánya felé rohant és kiáltotta:

— Te ... te ...

Valamit mondott, a mitől hallotthalvány lett a szőke asszony. Lélekzete elakadt, válla megrándult és vére visszatérvén fejébe, dacz, harag, a romlottságnak hirtelen bátorsága fogta el.

— Hát az lettem, mit bánjátok ti! — mondá; ezzel megfordult és sebesen otthagyta a házat.

Még a lépcsőházban is hallotta, a mint édes anyja utána kiabál, kérve, könyörögve, dühvel, sirással: «Hanna, Hanna!» Futott le sebesen a lépcsőkön, ki az utczára.

Megindult valamerre — merre?

Elmegy újra a tiszthez és elhatározta, ha nem találja otthon ... akkor ...

Nem, még vár egy kicsinyt, hátha valami dolga van. Elmegy elébb Renéehez, sírni fog vele együtt, kisirja magát és tanácsot kér — vagy elbúcsúzik tőle? Maga sem tudta még, csak azt érezte, hogy valamennyire megkönynyebbült.

Kocsira ült, úgy ment Renéehez és még arra is volt ereje, hogy a lány palotájában, a lépcsőház telephonján át megkérdezte: itthon van-e a kisasszony?

Otthon volt; vendégei voltak, asszonyok, leányok, neki is ismerősei, a kik elpirultak, a mikor belépett a «rossz asszony.»

Renée le sem engedte ülni itt, meg akarta menteni a zavartól — avagy magát óvta vendégei előtt — és vitte be kis salonjába, mely tele volt már a boldog menyasszonyság jelvényeivel. Egész vég mollok, fehérnemüek ragyogó özöne; toilettek, kicsiny szőnyegek, mindenféle szalagok hevertek szanaszét a székeken, a szőnyegen, még a könyves asztalon is.

Renée rámutat a készülő kelengyére:

— Látja, mi történt velem! Azt se tudom, hova ültessem? Ide, ide!

A kis kerevetről leszórt egy csomó ruhát a földre és odatelepedtek mind a ketten. Renée várta, hogy az asszony szóljon valamit, de az egész elfásultan nézegette a holmikat. Végre ő szólalt meg.

— Tudom mit csinált; ostobaság volt; már most nem tudom, mit teszek magával. Szeretnék magának mondani valamit, de attól félek, félre ért.

Nem, nem mondok semmit, hiába minden beszéd, minden úgy fog történni úgyis, a mint már elvégeztetett. Éljen, a hogy tud, hanem egyre figyelmeztetem: jóizlésű asszonyok ilyenkor — tudja — vagy el... elvonulnak...

Hanna Renée beszédére bólintott fejével, aztán a mikor ez elhallgatott, többször ismételte:

— Igaz, igaz!. ,

Felállottak. Renée először, az asszony utána, nem is csodálkozva azon, hogy így elküldik. Nehezen érezte a helyzet megalázó voltát, mert az ajtóban, a függönyt simogatva megállt egy darabig, szótlanul, sőt talán minden gondolat nélkül.

— Isten vele, meg kell bánni, mindennek a vége rossz! — mondá Renée egészen elfogódva. Mintha torkát valami különös inger szorítaná össze, talán a sirásé ... szerette volna, ha már végre kivül volna szobáján ez a szerencsétlen, esztelen, ez a bájos asszony.

IX.

Künn volt, az utolsó út felé.

Most látta csak, mi történt vele; ez volt az első pillanat, hogy állapotáról meg tudott egyetmást. Most látta, hogy a világ számára elesett, itten helye nincs többé.

A szegény kicsiny asszonynak egy perczre sem jutott eszébe, hogy küzködjék e helyért és még csak meg sem lebbent fejében a gondolat, hogy tulajdonképpen nem igazság az, hanem csupa hazugság, a mi az ő jogát és igazát elveszi. Dacz se kelt benne, düh se kelt benne, semmi szenvedélyes érzés nem férkőzött hozzá.

Belenyugodott abba, hogy mindennek a vége rossz; de milyen rossz, Istenem milyen rossz, a halál valóságos jó ezek helyett.

A halál?! Oh be jó volna meghalni együtt azzal, a kivel és kiért eljátszotta az életét!

A reménység, hogy ez *még* lehet, felüdítette, mámorossá tette és egyszerre frissé; mint a viz föléleszti még egy kicsinyt azokat

a húsos leveleket, melyek már le vannak vágva a tőrül, már végök.

Imádkozott, hogy otthon találja, és — otthon találta. Kint volt nála, tegnap a feje fájt, azért nem ment ki, most kisanyargatja magát és nincs otthon! Mit kóborol?

Alig-alig halotta mit beszél, füleiben már zúgtak a más régiókból idehallatszó beszédek, a földi életből való kicsalogatás szózata.

Körülölelte a tisztet, fejét melléhez, álla alá fúrta és szólt lágyan, hizelegve, szinte selypítve:

— Milyen jó volna meghalni magának, meg nekem. Mind a kettőnknek. Előbb én, aztán te, előbb én, aztán te!

Sütött ajka a lángtól, a mint ismételte: előbb én, aztán te!

A tiszt álmosan bólintott; kimerültség, az átvirrasztott éjszakák, a kártya izgalma most már meglátszott rajta. Nem ügyelt többé magára, meg sem volt borotválva, szép vörös bajusza is lefelé állott.

— Elébb én, aztán te! — sugta az asszony tovább.

— Mit parancsolsz? — kérdezte a férfi: hangja rekedt volt már.

— Meghalni, meghalni!

— Jó — szólt a férfi és a mint átvillant

fején a halál gondolata, hát szemei kerekre nyiltak. Más változás nem volt rajta semmi. Ismételte «jó», de aztán mintha aggályai lettek volna megkérdezte:

— De miért?

— Mert nem lehet máskép, mert nem lehet tovább élnem, mert nincs helyem többé... megvetnek...

— Nem kell vele törődni!

Az asszonyt már hatalmába kerítette a paroxismus, nem értette többé a férfi beszédét, nem hallott többé semmit, csak más regiókból ide hallatszó beszédet, a földi életből kicsalogatás szózatát.

— Meghalni, meghalni! — suttogta égő szomjusággal.

— Jó, hát megfogunk halni! — szólt a férfi s végigsímitotta homlokát

Az asszony szerelmesen nézett reá:

— Elébb én, aztán te. Megölsz, aztán magadat . . . aztán nem lesz semmi.

— Úgy lesz, a mint akarod! — mondá a katona és mintha egy kissé ásitott volna. Kibontakozott az asszony karjaiból, talán azért, hogy kiverje szemeiből az álmosságot. Más kabátot vett fel, megnézte rendben van-e Werndlje, az berozsdásodott már egészen, hát a legényé-

nek a szolgálati fegyverét kérte elő, patront a boltból hozatott.

Hanna nézte, mint mozgolódik, rendezkedik. Nagynak, szépnek, nemesnek látta most, de egy pillanatra sem jutott eszébe, hogy milyen jó volna e nagygyal, széppel, nemessel együtt élni tovább!

A tiszt egyszer-kétszer bágyadtan mosolygott is reá, míg rendeleteket adott a legénynek, a ki mindezeken nem csodálkozott egy cseppet sem és azt is megkérdezte, hogy a régi lovat hozza-e be holnap a századtól, azzal fog-e kirukkolni?

— A régit! — mondá a tiszt szárazon kedvetlenül.

Csakhamar megjött a kedve. Estellet; a szobában lassanként barna lett minden; csak mellette ragyogott egy aranyos kis fej, odaszorítva, mozdulatlanúl feküdve széles vállán.

— Nem eszünk valamit? -- szólt a tiszt.

Vacsorát hozatott, melléje két üveg Pomeryt, úgy hogy mindössze hatvan krajczárja maradt, azt odaadta a legénynek és elküldte, hadd mulasson életében egyszer az is.

Bezárták az ajtót és a hogy így egészen magokra maradtak, kedvük egészen megjött. Különösen az asszony változott meg egészen. Vidám, szinte kikapós lett; ivott a pezsgőből

és mindama cocetteria, mely titkon megvan minden asszonyban: fölébredt benne is; egyszer és utoljára életében. Tréfákat tudott, kicsiny gorombaságok jutottak az eszébe és el merte azokat mondani, a katona föl se tette róla, hogy ilyen.

Nevetett neki, ölelte, csókolta, annyi hévvel, mint még soha . . .

Néha-néha, minden igaz ok nélkül, elhallgattak mindketten, hirtelen elgondolkozva, magukba merülve, mintha elfeledkeztek volna egymásról. Aztán a mikor újra összeért a fejük, csodálkozva néztek egymásra: hogyan is kerülünk mi össze, mit keresünk itt igy, egymás mellett, miért éppen mi és miért? Alig-alig lebegett fölöttük a denevérszárnyú gondolat, hamar elűzte egy-egy csók csattanása, mely édesen visszhangzott az alkovenos nagy és szinte üres szobában. Kergette illatos gőze a Pomerynak, mely ott áradt, lebegett, gomolygott már lázas fejükben . . .

És kiürültek a poharak, az utolsó cseppig; az üvegek üresen, feketén, hosszú árnyékot nyujtottak a falon. Csend lett körültök és éjjel. A katona most egyre beszélt; Hanna hallgatott, csak néha-néha szólván egy-egy tört szavat, egy értelemnélküli szótagot, mely inkább hasonlított valami kicsiny fehér nő-galamb

búgásához, mint emberi beszédhez. Aludt egy kissé, de talán csak a féllelkével, azzal, mely a földhöz volt még tapadva; a másik rész ébren volt még és látományai voltak s hallotta egész világosan a más régiók hivó szavát. Szemei csak félig csukva, ajkai megrándultak kéjesen — gyerekesen, úgy, mint azoké a kicsinyeké, a kik mindjárt-mindjárt sirnak.

... Hajnal is lett. A katona megérintette kezével az alvót.

— Ébren vagy?

— Igen.

— Meg fogunk halni?

— Meghalni, meghalni! — susogta az asszony. Lehunyta szemeit és összeszoritotta ajkát.

A katona elgondolkodott egy kissé, aztán hirtelen talpon volt. Megmosta arczát, gyertyát gyujtott, leült asztalához. Nem talált tintát, hát plajbászszal irta meg egyik barátjának, hogy «nem volt mit mást tenni!» és hogy ne haragudjanak rá; a mi itt maradt, a legényé, a családi irások pedig elküldendők Gráczba nénjéhez, ha még él...

Körülnézett, ha nincs-e valami teendője. Megkérdezte az asszonyt is, de az talán nem is hallotta, mit kérdez; nem felelt, csak nézett

rája, folyton feléje, a mint előveszi a fegyvert, beléteszi a töltést.

Még nem volt egészen világos odakint és csendes volt még minden. Egyszer-egyszer lépés hallatszott, a mire az asszony összerándult.

— Nem kell félni, — szólt a tiszt — semmi... mindjárt készen vagyunk.

Készen voltak immár. Az asszony félig fekvő helyzetben, kibontott hajjal, mellén kibontott kabátkájával... A férfi az ablaknál állt, kezében a fegyverrel és nézte a kicsiny áldozatot, mely igy összegubbaszkodva nem volt nagyobb, mint egy gyermekleány...

Gondolkoztak még, de már nem úgy, mint más ember. Arczukon, testükön semmi változás és nem valának többé azok, a kik voltak. Mintha nagyobbak lettek volna, mint valaha, sokkalta nagyobbak; és elérkezvén a véghez, az utolsó perczben, minden magassága és mélysége lelküknek megnyilatkozék. Átláttak mindent, beláttak mindenhova, emlékeztek arra, a mit elfeledtek rég. Fölragyogott előttük az igazi világosság.

— Fordítsd el a fejedet! — szólt a férfi.

Az asszony elfordította.

— Akarsz imádkozni?

Csend lett. Az asszony talán imádkozott. És a mig imádkozott, az áhitaton átröpködtek

az utolsó gondolatok. Utolsó erőlködései az «Én»-nek, majd összevegyülése az igazi, a nagy «Én»-nel, az élettel. Két-három percz, milyen nagy idő arra, hogy még egyszer lejátszódjék egész története egy fiatal asszonynak . . .

A történet, azzal nem volt már tisztában. Az ajka valami imádságot mormolt, a mit csak kis leány korában és most tudott, a sokasodó gondolatok nyugtalan szárnyai pedig összebonyolódtak . . . Az első szőke asszony sorsa éledt most újra agyában . . . Az elsőé? Vajjon nem az övé volt-e az, a másodiké, az utolsóé, mindeniké, a ki ilyen?! Nem tudta, nem tudta már, elfelejtette, hogy kicsoda, csak azt tudta, hogy egy fiatal nőcske, a kinek nem lehet tovább élnie, a ki most . . .

Zúgott feléje a szózat, mely kihívja az életből, az idegen regiók zsongását hallja és egy pillanat választván el csak a haláltól: nem látja, nem *tudja* azt többé.

— Szervusz! — kiáltott a tiszt és czélzott.

X.

Vőlegényével karonfogva Renée fölment a halottas szobába. Föltakartatta a szemfedőt a szőke asszony fejéről. Nagyon fájt néznie, hát azért is nézte. Szeretett volna sirni, de nem tudott. Erőnek erejével lehajolt a halotthoz és megcsókolta sima, szinte szűzies homlokát, melyből most ki volt simítva aranyos haja

Majdnem egy negyedóráig időzött ott, nem akarván elmenni sirás nélkül. De nem tudott, hát végre is elment.

A vőlegény minduntalan beszélt hozzá az úton. Elmondta neki, hogy milyen csudálatosan lőtte meg magát a tiszt, a seb alig látszik a holttestén. A mennyasszony nem hallgatott rája, mereven maga elé nézett és erőlködött azon, hogy valamit kimondjon.

Végre is kimondta.

— Tehát szerdán esküszünk?

— Szerdán.

— Mi van ma?

— Vasárnap.

— Épen három nap. Hja ez így megy, mindennel úgy megy. És mi esküszünk.

A Hatvani-útczában bementek egy virágos boltba és sok, sok virágot rendeltek a szegény kicsiny szőke asszony számára.

— Most megvehetném itt az esküvői narancsvirágokat, ha annyira nem utálnám a contrastot! — szólt Renée, de hamar hozzátette:

— Különben mindegy, akárhol veszem is!

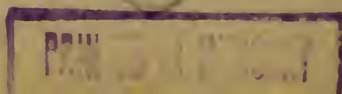
Ránézett vőlegényére, de nem azt látta: a gavallér tiszt arcza villant meg egyszerre lelkében.

«Talán ezt az embert szerettem volna,» gondolta magában és szólott vőlegényének:

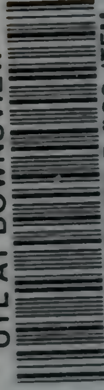
— A karját!

(VÉGE.)

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 02 07 01 009 7